

Apologia Socratis

Graece (ed. Burnet) et Latine Conversa a Friderico Astio (1825)

<p>[17α] ὅτι μὲν ὑμεῖς, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πεπόνθατε ὑπὸ τῶν ἐμῶν κατηγορῶν, οὐκ οἶδα· ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτὸς ὑπ' αὐτῶν ὀλίγου ἔμαυτοῦ ἐπελαθόμην, οὕτω πιθανῶς ἔλεγον. καίτοι ἀληθές γε ὡς ἔπος εἰπεῖν οὐδὲν εἰρήκασιν. μάλιστα δὲ αὐτῶν ἐν ἐθαύμασα τῶν πολλῶν ὧν ἐψεύσαντο, τοῦτο ἐν ᾧ ἔλεγον ὡς χρῆν ὑμᾶς εὐλαβεῖσθαι μὴ ὑπ' ἐμοῦ ἐξαπατηθῆτε [17β] ὡς δεινοῦ ὄντος λέγειν. τὸ γὰρ μὴ αἰσχυρῆσθαι ὅτι αὐτίκα ὑπ' ἐμοῦ ἐξελεγχθήσονται ἔργῳ, ἐπειδὰν μὴδ' ὅπωςτιοῦν φαίνωμαι δεινὸς λέγειν, τοῦτό μοι ἔδοξεν αὐτῶν ἀναίσχυρτότατον εἶναι, εἰ μὴ ἄρα δεινὸν καλοῦσιν οὗτοι λέγειν τὸν τάληθῃ λέγοντα· εἰ μὲν γὰρ τοῦτο λέγουσιν, ὁμολογοῖην ἂν ἔγωγε οὐ κατὰ τούτους εἶναι ῥήτωρ. οὗτοι μὲν οὖν, ὥσπερ ἐγὼ λέγω, ἢ τι ἢ οὐδὲν ἀληθές εἰρήκασιν, ὑμεῖς δέ μου ἀκούσεσθε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν—οὐ μέντοι μὰ Δία, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κεκαλλιπημένους γε λόγους, ὥσπερ οἱ τούτων, [17ξ] ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασιν οὐδὲ κεκοσμημένους, ἀλλ' ἀκούσεσθε εἰκῇ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασιν—πιστεύω γὰρ δίκαια εἶναι ἃ λέγω—καὶ μηδεὶς ὑμῶν προσδοκησάτω ἄλλως· οὐδὲ γὰρ ἂν δήπου πρόποι, ὧ ἄνδρες, τῇδε τῇ ἡλικίᾳ ὥσπερ μειρακίῳ πλάττοντι λόγους εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι. καὶ μέντοι καὶ πάνυ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο ὑμῶν δέομαι καὶ παρίεμαι· ἐὰν διὰ τῶν αὐτῶν λόγων ἀκούητέ μου ἀπολογουμένου δι' ὧν περ εἴωθα λέγειν καὶ ἐν ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν τραπεζῶν, ἵνα ὑμῶν πολλοὶ ἀκηκόασι, καὶ ἄλλοι, μήτε [17δ] θαυμάζωιν μήτε θορυβεῖν τούτου ἔνεκα. ἔχει γὰρ οὕτως. νῦν ἐγὼ πρῶτον ἐπὶ δικαστήριον ἀναβέβηκα, ἔτη γεγωνὼς ἐβδομήκοντα· ἀτεχνῶς οὖν ξένως ἔχω τῆς ἐνθάδε λέξεως. ὥσπερ οὖν ἄν, εἰ τῷ ὄντι ξένος ἐτύγχανον ὧν, συνεγινώσκετε δήπου ἂν μοι εἰ ἐν ἐκείνῃ τῇ φωνῇ</p>	<p>Quomodo vos, Athenienses, affecerint accusatores mei, nescio; ego certe ipse quoque illis dicentibus paene mei sum oblitus; adeo ad persuadendum apposita eorum erat oratio, quamquam veri quidem nihil propemodum dixerunt. sed ex plurimis rebus quas mentiti sunt maxime unam sum hanc miratus, quod monebant cavendum esse vobis, ne a me deciperemini, quippe qui eloquens essem. quod enim eos non puduit huius mendacii; quum statim re ipsa convicturus sim nullo me modo eloquentem esse, id mihi visum est ab iis imprudentissime fieri, nisi forte eloquentem hi vocant eum, qui vera dicat; quodsi enim hoc volunt, fatebor equidem oratorem me esse, sed istorum dissimilem. isti igitur, ut ego aio, nihil veri dixerunt, vos autem ex me, audietis quomodo res se habeat neque tamen hercle, Athenienses, orationem, qualis horum, verbis et vocabulis pulchris illustratam, neque ornatam audietis, sed subito dicta et quotidianis vocabulis exposita; etenim credo iusta esse quae dico; et ne quisquam vestrum exspectet aliter. neque enim, opinor, deceret, cives, hanc aetatem, velut adolescentulum cum oratione facta ad vos prodire. at vero, hoc etiam atque etiam, Athenienses, vos rogo atque oro ut, si me eodem genere audias, pro me dicentem, quo loqui sum solitus et in foro apud mensas, ubi me vestrum plerique audierunt, et aliis in locis, nec miremini neque ob illud obstrepatis. nam ita se res habet: nunc ego primum in suggestum iudicii adscendi, annos natus plus septuaginta: prorsus igitur hospes sum in dictione hic usitata. quemadmodum igitur, si revera hospes essem, veniam mihi, opinor, daretis, si et lingua et modo illo loquerer</p>
--	--

<p>τε καὶ τῷ τρόπῳ [18α] ἔλεγον ἐν οἷσπερ ἐτεθράμμην, καὶ δὴ καὶ νῦν τοῦτο ὑμῶν δέομαι δίκαιον, ὥς γέ μοι δοκῶ, τὸν μὲν τρόπον τῆς λέξεως ἑᾶν—ἴσως μὲν γὰρ χειρῶν, ἴσως δὲ βελτίων ἂν εἴη—αὐτὸ δὲ τοῦτο σκοπεῖν καὶ τούτῳ τὸν νοῦν προσέχειν, εἰ δίκαια λέγω ἢ μή: δικαστοῦ μὲν γὰρ αὕτη ἀρετὴ, ῥήτορος δὲ τάληθῃ λέγειν.</p> <p>πρῶτον μὲν οὖν δίκαιός εἰμι ἀπολογήσασθαι, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πρὸς τὰ πρῶτά μου ψευδῇ κατηγορημένα καὶ τοὺς πρῶτους κατηγοροὺς, ἔπειτα δὲ πρὸς τὰ ὕστερον καὶ τοὺς [18β] ὑστέρους. ἐμοῦ γὰρ πολλοὶ κατήγοροι γεγόνασι πρὸς ὑμᾶς καὶ πάλοι πολλὰ ἤδη ἔτη καὶ οὐδὲν ἀληθὲς λέγοντες, οὓς ἐγὼ μᾶλλον φοβοῦμαι ἢ τοὺς ἀμφὶ Ἄνυτον, καίπερ ὄντας καὶ τούτους δεινούς: ἀλλ' ἐκεῖνοι δεινότεροι, ὃ ἄνδρες, οἱ ὑμῶν τοὺς πολλοὺς ἐκ παίδων παραλαμβάνοντες ἔπειθόν τε καὶ κατηγοροῦν ἐμοῦ μᾶλλον οὐδὲν ἀληθές, ὥς ἔστιν τις Σωκράτης σοφὸς ἀνὴρ, τὰ τε μετέωρα φροντιστὴς καὶ τὰ ὑπὸ γῆς πάντα ἀνεζητηκῶς καὶ τὸν ἥττω λόγον κρείττω [18ξ] ποιῶν. οὗτοι, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οἱ ταύτην τὴν φήμην κατασκεδάσαντες, οἱ δεινοὶ εἰσὶν μου κατήγοροι: οἱ γὰρ ἀκούοντες ἡγοῦνται τοὺς ταῦτα ζητοῦντας οὐδὲ θεοὺς νομίζειν. ἔπειτ' αἰσιν οὗτοι οἱ κατήγοροι πολλοὶ καὶ πολὺν χρόνον ἤδη κατηγορηκότες, ἔτι δὲ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ λέγοντες πρὸς ὑμᾶς ἐν ἧ ἂν μάλιστα ἐπιστεῦσατε, παῖδες ὄντες ἔνιοι ὑμῶν καὶ μειράκια, ἀτεχνῶς ἐρήμην κατηγοροῦντες ἀπολογουμένου οὐδενός. ὁ δὲ πάντων ἀλογώτατος, ὅτι οὐδὲ τὰ [18δ] ὀνόματα οἷόν τε αὐτῶν εἰδέναι καὶ εἰπεῖν, πλὴν εἴ τις κωμωδοποιὸς τυγχάνει ὢν. ὅσοι δὲ φθόνῳ καὶ διαβολῇ χρώμενοι ὑμᾶς ἀνέπειθον—οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ πεπεισμένοι ἄλλους πείθοντες—οὗτοι πάντες ἀπορώτατοί εἰσιν: οὐδὲ γὰρ ἀναβιβάσασθαι οἷόν τ' ἔστιν αὐτῶν ἐνταυθοῖ οὐδ' ἐλέγξει οὐδένα, ἀλλ' ἀνάγκη ἀτεχνῶς ὥσπερ σκιαμαχεῖν ἀπολογούμενόν τε καὶ ἐλέγχειν μηδενός</p>	<p>in quibus nutritus essem, ita etiam nunc a vobis peto, id quod iustum est, ut arbitror, ut mihi dicendi modum permittatis (fortasse enim aliquantulum deterior erit, fortasse melior), idque solum consideretis atque ad id animum advertatis, utrum iusta dicam necne; nam iudicis haec est virtus, oratoris autem vera dicere.</p> <p>Primum igitur aequum est, Athenienses, me ad prima quae in me iacta sunt mendacia et primis accusatoribus respondere; deinde ad posteriora et posterioribus. mihi enim apud vos multi exstiterunt accusatores, qui iam pridem multos per annos et nihil veri dixerunt; quos ego magis metuo quam Anytum eiusque socios, quamvis etiam hi sint graves; verum illi sunt graviores, qui vestrum plerosque a pueritia occupaverint rem persuadentes, quam crimini mihi darent, falsissimam: esse quendam Socratem, virum sapientem, qui et caelestia curet, et quae sub terra sint omnia perquisierit causamque inferiorem efficiat superiorem. hi quod eam famam sparserunt, Athenienses, graves illi sunt accusatores mei; nam qui audiunt putant eos qui talia quaerant ne deos quidem esse statuere. deinde accusatores hi sunt numero multi et longo iam tempore me accusarunt; tum etiam ea aetate vobis haec dicebant, qua maxime credere possetis, quum vos partim pueri essetis et adolescentuli, planeque absentem accusabant, nemine causam dicente. sed quod omnium maxime inexplicabile est, ne nomina quidem eorum licet scire aut dicere, praeterquam si quis poeta inter eos est comicus. quicumque autem invidia moti et calumnia usi sollicitabant vos, et quod sibimet ipsis persuasum erat aliis pugnabiles, hi omnium maxime sunt inexpugnabiles; neque enim huc producere licet eorum quemquam nec redarguere, sed necesse est prorsus inanem pugnam committere et dicendo et redarguendo, nemine</p>
--	--

<p>ἀποκρινομένου. ἀξιῶσατε οὖν καὶ ὑμεῖς, ὥσπερ ἐγὼ λέγω, διττοὺς μου τοὺς κατηγοροὺς γεγονέναι, ἑτέρους μὲν τοὺς ἄρτι κατηγορήσαντας, ἑτέρους δὲ [18ε] τοὺς πάλαι οὓς ἐγὼ λέγω, καὶ οἰήθητε δεῖν πρὸς ἐκείνους πρῶτόν με ἀπολογήσασθαι: καὶ γὰρ ὑμεῖς ἐκείνων πρότερον ἠκούσατε κατηγορούντων καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ τῶνδε τῶν ὕστερον.</p> <p>εἶεν: ἀπολογητέον δὴ, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ἐπιχειρητέον [19α] ὑμῶν ἐξελέσθαι τὴν διαβολὴν ἣν ὑμεῖς ἐν πολλῷ χρόνῳ ἔσχετε ταύτην ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ. βουλοίμην μὲν οὖν ἂν τοῦτο οὕτως γενέσθαι, εἴ τι ἄμεινον καὶ ὑμῖν καὶ ἐμοί, καὶ πλέον τί με ποιῆσαι ἀπολογούμενον: οἶμαι δὲ αὐτὸ χαλεπὸν εἶναι, καὶ οὐ πάνυ με λανθάνει οἷόν ἐστιν. ὅμως τοῦτο μὲν ἴτω ὅπῃ τῷ θεῷ φίλον, τῷ δὲ νόμῳ πειστέον καὶ ἀπολογητέον.</p> <p>ἀναλάβωμεν οὖν ἐξ ἀρχῆς τίς ἡ κατηγορία ἐστὶν ἐξ ἧς [19β] ἡ ἐμὴ διαβολὴ γέγονεν, ἥ δὴ καὶ πιστεύων Μέλητος με ἐγράψατο τὴν γραφὴν ταύτην. εἶεν: τί δὴ λέγοντες διέβαλλον οἱ διαβάλλοντες; ὥσπερ οὖν κατηγορῶν τὴν ἀντωμοσίαν δεῖ ἀναγνῶναι αὐτῶν: ‘Σωκράτης ἀδικεῖ καὶ περιεργάζεται ζητῶν τά τε ὑπὸ γῆς καὶ οὐράνια καὶ τὸν ἥττω λόγον κρεῖττω [19ξ] ποιῶν καὶ ἄλλους ταῦτα ταῦτα διδάσκων.’</p> <p>τοιαύτη τίς ἐστίν: ταῦτα γὰρ ἐωρᾶτε καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀριστοφάνους κωμῳδίᾳ, Σωκράτη τινὰ ἐκεῖ περιφερόμενον, φάσκοντά τε ἀεροβατεῖν καὶ ἄλλην πολλὴν φλυαρίαν φλυαροῦντα, ὧν ἐγὼ οὐδὲν οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν πέρι ἐπαῖω. καὶ οὐχ ὥς ἀτιμάζων λέγω τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην, εἴ τις περὶ τῶν τοιούτων σοφός ἐστιν—μὴ πως ἐγὼ ὑπὸ Μελήτου τοσαύτας δίκας φεύγοιμι—</p>	<p>respondente. itaque etiam vos existimate, ut ego aio, duplices mihi accusatores exstitisse; alteros qui modo accusarunt; alteros qui iam pridem, quos dixi; ac putate mihi faciendum ut adversus illos veteres me primum defendam. nam vos quoque illis prius accusantibus aures praeuistis, multoque magis quam his posterioribus.</p> <p>Iam me defendere oportet, Athenienses, atque eniti ut invidia, quam vos longo tempore conceptam habetis, vobis eximatur tam brevi tempore. velim igitur hoc ita fieri, si quid expediat et vobis et mihi, et respondendo me quippiam proficere; sed arbitror id difficile esse, minimeque me latet qualis sit rei conditio. verum tamen hoc ita eveniat, uti deo placet; legi quidem parendum est et causa dicenda.</p> <p>Itaque repetamus a principio, quae illa accusatio sit unde exorta est infamia mea; cui quidem confidens Melitus hanc mihi actionem intendit. quidnam igitur dixerunt criminandi causa qui me criminati sunt? velut accusatorum enim nobis recitanda est accusationis quam composuerunt formula: Socrates iniuste curioseque facit, quod anquirat quae sub terra sunt et quae in caelo, et causam inferiorem efficit superiorem aliosque eadem haec docet.</p> <p>Talis fere formula est; talia enim videbatis ipsi quoque in Aristophanis comoedia, Socratem quendam ibi traductum, praedicantem se per aerem gradiri et alias plurimas nugas agentem, quorum ego nihil omnino scio. atque hoc non dico tamquam contemnens id genus scientiae, si quis talium rerum sapiens est: nequaquam ego tantis criminibus a Melito accuser!</p>
---	---

ἀλλὰ γὰρ ἐμοὶ τούτων, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδὲν μέτεστιν. [19δ] μάρτυρας δὲ αὖ ὑμῶν τοὺς πολλοὺς παρέχομαι, καὶ ἀξιῶ ὑμᾶς ἀλλήλους διδάσκειν τε καὶ φράζειν, ὅσοι ἐμοῦ πώποτε ἀκηκόατε διαλεγομένου—πολλοὶ δὲ ὑμῶν οἱ τοιοῦτοὶ εἰσιν— φράζετε οὖν ἀλλήλοις εἰ πώποτε ἢ μικρὸν ἢ μέγα ἤκουσέ τις ὑμῶν ἐμοῦ περὶ τῶν τοιούτων διαλεγομένου, καὶ ἐκ τούτου γνῶσεσθε ὅτι τοιαῦτ' ἐστὶ καὶ τᾶλλα περὶ ἐμοῦ ἃ οἱ πολλοὶ λέγουσιν.

ἀλλὰ γὰρ οὔτε τούτων οὐδὲν ἐστίν, οὐδέ γ' εἴ τις ἀκηκόατε ὡς ἐγὼ παιδεύειν ἐπιχειρῶ ἀνθρώπους καὶ χρήματα [19ε] πράττομαι, οὐδὲ τοῦτο ἀληθές. ἐπεὶ καὶ τοῦτό γέ μοι δοκεῖ καλὸν εἶναι, εἴ τις οἴός τ' εἶη παιδεύειν ἀνθρώπους ὥσπερ Γοργίας τε ὁ Λεοντίνος καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ Ἱππίας ὁ Ἡλεῖος. τούτων γὰρ ἕκαστος, ὧ ἄνδρες, οἴός τ' ἐστὶν ἰὼν εἰς ἐκάστην τῶν πόλεων τοὺς νέους—οἷς ἔξεστι τῶν ἐαυτῶν πολιτῶν προῖκα συνεῖναι ᾧ ἂν βούλωνται—τούτους πείθουσι [20α] τὰς ἐκείνων συνουσίας ἀπολιπόντας σφίσιν συνεῖναι χρήματα διδόντας καὶ χάριν προσειδέναι. ἐπεὶ καὶ ἄλλος ἀνὴρ ἐστὶ Πάριος ἐνθάδε σοφὸς ὃν ἐγὼ ἡσθόμην ἐπιδημοῦντα: ἔτυχον γὰρ προσελθὼν ἀνδρὶ ὃς τετέλεκε χρήματα σοφισταῖς πλείω ἢ σύμπαντες οἱ ἄλλοι, Καλλία τῷ Ἱππονίκου: τοῦτον οὖν ἀνηρόμην—ἐστὸν γὰρ αὐτῷ δύο υἱεῖ—‘ὦ Καλλία,’ ἦν δ' ἐγώ, ‘εἰ μὲν σου τὸ υἱεῖ πῶλῳ ἢ μόσχῳ ἐγενέσθην, εἴχομεν ἂν αὐτοῖν ἐπιστάτην λαβεῖν καὶ μισθώσασθαι ὃς [20β] ἔμελλεν αὐτῷ καλῶ τε κἀγαθῶ ποιήσειν τὴν προσήκουσαν ἀρετὴν, ἦν δ' ἂν οὗτος ἢ τῶν ἵππικῶν τις ἢ τῶν γεωργικῶν: νῦν δ' ἐπειδὴ ἀνθρώπῳ ἐστὸν, τίνα αὐτοῖν ἐν νῷ ἔχεις ἐπιστάτην λαβεῖν; τίς τῆς τοιαύτης ἀρετῆς, τῆς ἀνθρωπίνης τε καὶ πολιτικῆς, ἐπιστήμων ἐστίν; οἶμαι γάρ σε ἐσκέφθαι διὰ τὴν τῶν υἱῶν κτῆσιν. ἔστιν τις,’ ἔφην ἐγώ, ‘ἢ οὐ;’ ‘πάνυ γε,’ ἦ δ' ὅς. ‘τίς,’ ἦν δ' ἐγώ, ‘καὶ ποδαπός, καὶ πόσου διδάσκει;’

sed mihi talibus cum rebus, Athenienses, nihil est. testes vero ipsos adhibeo plerosque vestrum, postuloque ut vos alius alium edoceatis et dicatis, quotquot me umquam audistis disserentem; nam multi vestrum sunt qui audierunt. dicite ergo inter vos, an quis vestrum umquam de talibus rebus me quicquam omnino audierit disserentem; atque ex eo cognoscetis huiusmodi esse etiam cetera de me vulgo narrata.

at neque horum quicquam factum est, neque si ex quoquam audistis, me ad homines erudiendos aggredi et mercedem exigere, nec hoc est verum. quamquam etiam hoc mihi videtur pulchrum esse, si quis possit erudire homines, quemadmodum et Leontinus Gorgias et Prodicus Ceus et Hippias Eleus. nam horum quisque, cives, potest in quamvis civitatem profectus adolescentibus, quos nihil prohibet cum quocumque velint suorum civium gratis versari, his, inquam, persuadent ut, relicta illorum consuetudine, cum ipsis versentur pretio soluto atque insuper gratiam habeant. ceterum etiam alius vir Parius hic est sapiens, quem ego comperi in urbe commorari. forte enim conveneram virum, qui sapientiae doctoribus plus pecuniae numeraverat quam ceteri omnes, Calliam Hipponici. hunc igitur rogabam (sunt enim ei duo filii) Callia, inquam, si tui filii pulli equini aut vituli essent nati, haberemus certe quem iis magistrum caperemus et conduceremus, qui eos esset probos praestantesque redditurus in quo conveniret genere virtutis; quippe is foret aliquis peritorum aut rei equestris aut agriculturae; nunc vero quum homines sint, quem iis magistrum capere cogitas? quis huius humanae et civilis virtutes sciens est? nam te puto id quaesivisse propterea quod filios habes. estne aliquis, inquam, necne? Vero, inquit. Quis, inquam, et cuius? et quo pretio docet?

<p>‘Εϋηνος,’ ἔφη, ‘ὦ Σώκρατες, Πάριος, πέντε μνῶν.’ καὶ ἐγὼ τὸν Εϋηνον ἐμακάρισα εἰ ὥς ἀληθῶς [20ξ] ἔχοι ταύτην τὴν τέχνην καὶ οὕτως ἐμμελῶς διδάσκει. ἐγὼ γοῦν καὶ αὐτὸς ἐκαλλυνόμην τε καὶ ἡβρυνόμην ἂν εἰ ἠπιστάμην ταῦτα: ἀλλ’ οὐ γὰρ ἐπίσταμαι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι.</p> <p>ὑπολάβοι ἂν οὖν τις ὑμῶν ἴσως: ‘ἀλλ’, ὦ Σώκρατες, τὸ σὸν τί ἐστὶ πρᾶγμα; πόθεν αἱ διαβολαὶ σοι αὐταὶ γέγονασιν; οὐ γὰρ δήπου σοῦ γε οὐδὲν τῶν ἄλλων περιττότερον πραγματευομένου ἐπειτα τοσαύτη φήμη τε καὶ λόγος γέγονεν, εἰ μὴ τι ἔπραττες ἄλλοιόν ἢ οἱ πολλοί. λέγε οὖν ἡμῖν τί [20δ] ἐστίν, ἵνα μὴ ἡμεῖς περὶ σοῦ αὐτοσχεδιάζωμεν.’ ταυτί μοι δοκεῖ δίκαια λέγειν ὁ λέγων, κἀγὼ ὑμῖν πειράσομαι ἀποδείξαι τί ποτ’ ἐστὶν τοῦτο ὃ ἐμοὶ πεποίηκεν τό τε ὄνομα καὶ τὴν διαβολήν. ἀκούετε δὴ. καὶ ἴσως μὲν δόξω τισὶν ὑμῶν παίζειν: εὖ μέντοι ἴστε, πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐρῶ. ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δι’ οὐδὲν ἀλλ’ ἢ διὰ σοφίαν τινὰ τοῦτο τὸ ὄνομα ἔσχηκα. ποίαν δὲ σοφίαν ταύτην; ἥπερ ἐστὶν ἴσως ἀνθρωπίνη σοφία: τῷ ὄντι γὰρ κινδυνεύω ταύτην εἶναι σοφός. οὗτοι δὲ τάχ’ ἂν, οὓς ἄρτι [20ε] ἔλεγον, μείζω τινὰ ἢ κατ’ ἀνθρώπον σοφίαν σοφοὶ εἶεν, ἢ οὐκ ἔχω τί λέγω: οὐ γὰρ δὴ ἔγωγε αὐτὴν ἐπίσταμαι, ἀλλ’ ὅστις φησὶ ψεύδεται τε καὶ ἐπὶ διαβολῇ τῇ ἐμῇ λέγει. καὶ μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ θορυβήσητε, μηδ’ ἐὰν δόξω τι ὑμῖν μέγα λέγειν: οὐ γὰρ ἐμὸν ἐρῶ τὸν λόγον ὃν ἂν λέγω, ἀλλ’ εἰς ἀξιοχρεῶν ὑμῖν τὸν λέγοντα ἀνοίσω. τῆς γὰρ ἐμῆς, εἰ δὴ τίς ἐστὶν σοφία καὶ οἷα, μάρτυρα ὑμῖν παρέξομαι τὸν θεὸν τὸν ἐν Δελφοῖς. Χαιρεφῶντα γὰρ ἴστε πού. οὗτος [21α] ἐμός τε ἐταῖρος ἦν ἐκ νέου καὶ ὑμῶν τῷ πλήθει ἐταῖρός τε καὶ συνέφυγε τὴν φυγὴν ταύτην καὶ μεθ’ ὑμῶν κατήλθε. καὶ ἴστε δὴ οἷος ἦν Χαιρεφῶν, ὥς σφοδρὸς ἐφ’ ὅτι ὀρμήσειεν.</p>	<p>Evenus, inquit, mi Socrates, Parius quinque minis. Ibi tum ero Evenum beatum praedicavi, si vere nosset hanc artem et adeo commode doceret. ego certe ipso quoque mihi placerem et superbirem, ista si tenerem; at enim non teneo, Athenienses.</p> <p>Hic forsitan suscipiens aliquis dicat vestrum Quodnam ergo tibi, Socrate, negotium est? unde criminationes hae in te conflatae sunt? neque enim tibi aliud quid agenti atque ceteri tantus rumor et sermo exstisset, nisi aliud quid ageres quam plerique. dic ergo nobis, quid rei sit, ne nos temere de te pronunciemus. Hoc qui dicit videtur mihi aequum dicere; quare ego conabor vobis demonstrare quae tandem ea res sit quae mihi et nomen et invidiam conflaverit. audite, quaeso. ac fortasse nonnullis vestrum videbor ludere; sed mihi credite, nihil vobis nisi verum narrabo. ego enim, Athenienses, ob nullam rem aliam nisi ob sapientiam quandam hoc nomen adeptus sum. qualis ista sapientia sit, rogatis. est ea, ut opinor, humana sapientia. vere enim videor in hoc genere sapiens esse; illi autem, quos modo dicebam, maioris cuiusdam quam quae in hominem cadat sapientiae fuerint intelligentes; aut non habeo quod dicam; neque enim illam teneo; sed quisquis id ait, is et mentitur et mei criminandi causa dicit. at ne mihi obstrepatis, Athenienses, etiamsi videar vobis magna loqui; non enim meum erit dictum, quod, dicam, sed auctorem, qui dixit, vobis locupletem laudabo. mea enim an sit aliqua sapientia et qualis, testem vobis adhibebo deum Delphicum. nam Chaerephontis, opinor, meministis. is et mihi sodalis erat a pueritia et vestrum maiori parti sodalis, simulque in fugam illam se contulit et vobiscum redit. ac nostis sane qualis fuerit Chaerephon, quam vehemens ad quamcumque rem animum appulisset.</p>
--	--

<p>καὶ δὴ ποτε καὶ εἰς Δελφοὺς ἐλθὼν ἐτόλμησε τοῦτο μαντεύσασθαι—καί, ὅπερ λέγω, μὴ θορυβεῖτε, ὧ ἄνδρες—ἥρετο γὰρ δὴ εἰ τις ἐμοῦ εἴη σοφώτερος. ἀνεῖλεν οὖν ἡ Πυθία μηδένα σοφώτερον εἶναι. καὶ τούτων περὶ ὁ ἀδελφὸς ὑμῖν αὐτοῦ οὕτως μαρτυρήσει, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τετελεύτηκεν. [21β]</p> <p>σκέψασθε δὴ ὧν ἕνεκα ταῦτα λέγω: μέλλω γὰρ ὑμᾶς διδάξειν ὅθεν μοι ἡ διαβολὴ γέγονεν. ταῦτα γὰρ ἐγὼ ἀκούσας ἐνεθυμούμην οὕτως: ‘τί ποτε λέγει ὁ θεός, καὶ τί ποτε αἰνίττεται; ἐγὼ γὰρ δὴ οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν σύνοιδα ἐμαυτῷ σοφὸς ὢν: τί οὖν ποτε λέγει φάσκων ἐμὲ σοφώτατον εἶναι; οὐ γὰρ δὴ πού ψεύδεται γε: οὐ γὰρ θέμις αὐτῷ.’ καὶ πολὺν μὲν χρόνον ἠπόρουν τί ποτε λέγει: ἔπειτα μόγις πάνυ ἐπὶ ζήτησιν αὐτοῦ τοιαύτην τινὰ ἐτραπόμην. ἤλθον ἐπὶ τινὰ τῶν δοκούντων σοφῶν εἶναι, ὥς [21ξ] ἐνταῦθα εἶπερ που ἐλέγξων τὸ μαντεῖον καὶ ἀποφανῶν τῷ χρησμῷ ὅτι ‘οὕτως ἐμοῦ σοφώτερός ἐστι, σὺ δ’ ἐμὲ ἔφησθα.’ διασκοπῶν οὖν τοῦτον—ὀνόματι γὰρ οὐδὲν δέομαι λέγειν, ἦν δέ τις τῶν πολιτικῶν πρὸς ὃν ἐγὼ σκοπῶν τοιοῦτόν τι ἔπαθον, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ—ἔδοξε μοι οὗτος ὁ ἀνὴρ δοκεῖν μὲν εἶναι σοφὸς ἄλλοις τε πολλοῖς ἀνθρώποις καὶ μάλιστα ἐαυτῷ, εἶναι δ’ οὐ: κἄπειτα ἐπειρώμην αὐτῷ δεικνύναι ὅτι οἶοιτο μὲν εἶναι σοφός, εἴη δ’ οὐ. [21δ] ἐντεῦθεν οὖν τούτῳ τε ἀπηχθόμην καὶ πολλοῖς τῶν παρόντων: πρὸς ἐμαυτὸν δ’ οὖν ἀπιὼν ἐλογιζόμην ὅτι τούτου μὲν τοῦ ἀνθρώπου ἐγὼ σοφώτερός εἰμι: κινδυνεύει μὲν γὰρ ἡμῶν οὐδέτερος οὐδὲν καλὸν κἀγαθὸν εἶδέναι, ἀλλ’ οὗτος μὲν οἶεται τι εἶδέναι οὐκ εἰδώς, ἐγὼ δέ, ὥσπερ οὖν οὐκ οἶδα, οὐδὲ οἶομαι: ἔοικα γοῦν τούτου γε σμικρῷ τινι αὐτῷ τούτῳ σοφώτερος εἶναι, ὅτι ἂ μὴ οἶδα οὐδὲ οἶομαι εἶδέναι.</p>	<p>ita etiam quondam Delphos profectus hanc rem ausus est sciscitari (sed, quod dixi, ne obstrepatis, cives); rogavit enim hercle, an quisquam esset me sapientior; Pythia autem respondit, neminem sapientiore esse. quibus de rebus apud vos hic frater eius testabitur, quoniam ipse mortuus est.</p> <p>videte autem quibus de causis haec dicam. volo enim vos docere unde mihi invidia conflata sit. nam ego illa re audita sic cogitabam: Quid tandem dicit deus, et quid significat? nam ego sane mihi ipse nullus omnino conscius sum sapientiae. quid ergo tandem licet, quum ait me sapientissimum esse? non enim profecto mentitur, puto; neque enim fas illi. sic diu haerebam, quid tandem diceret. posthac satis aegre ad hanc eius rei investigationem me converti. accessi ad eorum quendam qui sapientes videbantur esse, ibi credens me, si usquam, posse arguere oraculum eiusque responso declarare: Hicce est certe sapientior quam ego, tu autem dixisti me. ergo quum dispicerem hominem (nomine enim appellare nihil attinet; erat autem civilium virorum quidam, quem mihi exploranti hoc accidit, Athenienses) mihi cum eo colloquenti visus est ille vir quum aliis multis hominibus tum sibi maxime sapiens videri, neque tamen esse. deinde conabar ei ostendere, ipsum putare se esse sapientem, at non esse. ex eo igitur et in ipsius offensionem incurri et multorum eorum qui aderant. atque ego discedens hoc mecum reputabam: Isto quidem homine ego sapientior sum; nam videtur quidem neuter nostrum quicquam scire rei praeclarae ac bonae, at ille putat se aliquid scire, quum nihil sciat, ego autem, ut nihil scio, ita nec arbitror me quicquam scire. igitur tantulo hoc ipso videor esse sapientior illo, quod quae nescio, ea me nec puto scire.</p>
--	--

<p>έντεῦθεν ἐπ’ ἄλλον ἦα τῶν ἐκείνου δοκούντων σοφωτέρων εἶναι καί [21ε] μοι ταῦτα ταῦτα ἔδοξε, καὶ ἐνταῦθα κάκεινφ καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀπηχόμην.</p> <p>μετὰ ταῦτ’ οὖν ἤδη ἐφεξῆς ἦα, αἰσθανόμενος μὲν καὶ λυπούμενος καὶ δεδιώς ὅτι ἀπηχθανόμην, ὅμως δὲ ἀναγκαῖον ἐδόκει εἶναι τὸ τοῦ θεοῦ περὶ πλείστου ποιεῖσθαι—ιτέον οὖν, σκοποῦντι τὸν χρησμόν τί λέγει, ἐπὶ ἅπαντας τοὺς τι [22α] δοκοῦντας εἰδέναι. καὶ νῆ τὸν κύνα, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι—δεῖ γὰρ πρὸς ὑμᾶς τάληθῆ λέγειν—ἦ μὴν ἐγὼ ἔπαθόν τι τοιοῦτον: οἱ μὲν μάλιστα εὐδοκιμοῦντες ἔδοξάν μοι ὀλίγου δεῖν τοῦ πλείστου ἐνδεεῖς εἶναι ζητοῦντι κατὰ τὸν θεόν, ἄλλοι δὲ δοκοῦντες φαυλότεροι ἐπεικέστεροι εἶναι ἄνδρες πρὸς τὸ φρονίμως ἔχειν. δεῖ δὴ ὑμῖν τὴν ἐμὴν πλάνην ἐπιδείξειν ὥσπερ πόνους τινὰς πονοῦντος ἵνα μοι καὶ ἀνέλεγκτος ἡ μαντεία γένοιτο. μετὰ γὰρ τοὺς πολιτικοὺς ἦα ἐπὶ τοὺς ποιητὰς τοὺς τε τῶν τραγωδιῶν καὶ τοὺς τῶν [22β] διθυράμβων καὶ τοὺς ἄλλους, ὡς ἐνταῦθα ἐπ’ αὐτοφώρῳ καταληψόμενος ἐμαυτὸν ἀμαθέστερον ἐκείνων ὄντα. ἀναλαμβάνων οὖν αὐτῶν τὰ ποιήματα ἃ μοι ἐδόκει μάλιστα πεπραγματεῦσθαι αὐτοῖς, διηρώτων ἂν αὐτοὺς τί λέγοιεν, ἵν’ ἅμα τι καὶ μανθάνοιμι παρ’ αὐτῶν. αἰσχύνομαι οὖν ὑμῖν εἰπεῖν, ὃ ἄνδρες, τάληθῆ: ὅμως δὲ ῥητέον. ὡς ἔπος γὰρ εἰπεῖν ὀλίγου αὐτῶν ἅπαντες οἱ παρόντες ἂν βέλτιον ἔλεγον περὶ ὧν αὐτοὶ ἐπεποιήκεσαν. ἔγνων οὖν αὖ καὶ περὶ τῶν ποιητῶν ἐν ὀλίγῳ τοῦτο, ὅτι οὐ σοφία ποιοῖεν [22ξ] ἃ ποιοῖεν, ἀλλὰ φύσει τινὶ καὶ ἐνθουσιάζοντες ὥσπερ οἱ θεομάντεις καὶ οἱ χρησμφοδοί: καὶ γὰρ οὗτοι λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ καλά, ἴσασιν δὲ οὐδὲν ὧν λέγουσι. τοιοῦτόν τί μοι ἐφάνησαν πάθος καὶ οἱ ποιηταὶ πεπονθότες, καὶ ἅμα ἡσθόμην αὐτῶν διὰ τὴν ποίησιν οἰομένων καὶ τᾶλλα σοφωτάτων εἶναι ἀνθρώπων ἃ οὐκ ἦσαν.</p>	<p>inde me ad alium contuli ex iis, qui sapientiores illo habebantur; et mihi idem hoc visum est; et ibi in huius et aliorum multorum offensionem incurri.</p> <p>Postea ergo iam ordine singulos adi, videns quidem et dolens et metuens invidiam, necessarium tamen videbatur divitiam vocem plurimi facere, quocirca accedendum mihi esse exploranti quid illa sibi vellet ad omnes omnino qui aliquid scire viderentur. atque per canem, Athenienses (oportet enim verum ad vos dici), hoc sane mihi accidit: qui summa florebant existimatione, ii paene maxime mihi visi sunt inopes esse quaerenti de monitu dei, alii vero qui contemptiores habebantur, ad prudentiam probatiores esse homines. oportet enim me vobis ostendere quantum oberraverim et quos quasi exantlaverim labores, quo videlicet adeo certum mihi fieret oraculum ut iam convinci non posset. nam post civiles viros conveni poetas tum tragicos tum dithyrambicos tum ceteros, ibi arbitrans fore ut manifesto illis indoctior reperirer. ergo in manus sumptis eorum carminibus, quae mihi maxime ab iis elaborata viderentur, sedulo eos interrogabam quid diceret, ut simul etiam aliquid discerem ab illis. atqui pudet me vobis verum fateri, cives; attamen fatendum est. nam prope dixerim, omnes paene qui hic adsunt istis melius dicerent de iis quae isti fecerant. unde intellexi brevi etiam poetas quae facerent carmina ea non sapientia ductos facere; sed naturae quadam vi et divino afflatu concitatos, veluti vates atque fatidicos; nam hi quoque multa et praeclara dicunt, nec tamen quicquam intelligunt eorum quae dicunt: hoc etiam poetis cognovi accidere; simulque animadverti eos propter carminum condendorum artem putare se rerum quoque ceterarum sapientissimos esse homines, quarum non essent.</p>
--	--

<p>ἀπῆα οὖν καὶ ἐντεῦθεν τῷ αὐτῷ οἰόμενος περιγεγονέναι ὥπερ καὶ τῶν πολιτικῶν.</p> <p>τελευτῶν οὖν ἐπὶ τοὺς χειροτέχνας ἦα: ἐμαυτῷ γὰρ [22δ] συνήδη οὐδὲν ἐπισταμένῳ ὡς ἔπος εἰπεῖν, τούτους δέ γ' ἤδη ὅτι εὐρήσοιμι πολλὰ καὶ καλὰ ἐπισταμένους. καὶ τούτου μὲν οὐκ ἐψεύσθην, ἀλλ' ἠπίσταντο ἃ ἐγὼ οὐκ ἠπιστάμην καὶ μου ταύτη σοφώτεροι ἦσαν. ἀλλ', ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ταυτόν μοι ἔδοξαν ἔχειν ἀμάρτημα ὅπερ καὶ οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ἀγαθοὶ δημιουργοί—διὰ τὸ τὴν τέχνην καλῶς ἐξεργάζεσθαι ἕκαστος ἡξίου καὶ τᾶλλα τὰ μέγιστα σοφώτατος εἶναι—καὶ αὐτῶν αὕτη ἡ πλημμέλεια ἐκείνην τὴν σοφίαν [22ε] ἀποκρύπτειν: ὥστε με ἐμαυτὸν ἀνερωτᾶν ὑπὲρ τοῦ χρησιμοῦ πότερα δεξαίμην ἂν οὕτως ὥσπερ ἔχω ἔχειν, μήτε τι σοφὸς ὢν τὴν ἐκείνων σοφίαν μήτε ἀμαθὴς τὴν ἀμαθίαν, ἢ ἀμφοτέρω ἃ ἐκεῖνοι ἔχουσιν ἔχειν. ἀπεκρινάμην οὖν ἐμαυτῷ καὶ τῷ χρησμῷ ὅτι μοι λυσιτελοῖ ὥσπερ ἔχω ἔχειν.</p> <p>ἐκ ταυτησὶ δὴ τῆς ἐξετάσεως, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, [23α] πολλὰ μὲν ἀπέχθαι μοι γεγόνاسι καὶ οἷα χαλεπώταται καὶ βαρύταται, ὥστε πολλὰς διαβολὰς ἀπ' αὐτῶν γεγονέναι, ὄνομα δὲ τοῦτο λέγεσθαι, σοφὸς εἶναι: οἶονταί γάρ με ἐκάστοτε οἱ παρόντες ταῦτα αὐτὸν εἶναι σοφὸν ἢ ἂν ἄλλον ἐξελέγξω. τὸ δὲ κινδυνεύει, ὧ ἄνδρες, τῷ ὄντι ὁ θεὸς σοφὸς εἶναι, καὶ ἐν τῷ χρησμῷ τούτῳ τοῦτο λέγειν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη σοφία ὀλίγου τινὸς ἀξία ἐστὶν καὶ οὐδενός. καὶ φαίνεται τοῦτον λέγειν τὸν Σωκράτη, προσκεκρῆσθαι δὲ [23β] τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐμὲ παράδειγμα ποιούμενος, ὥσπερ ἂν εἰ εἴποι ὅτι 'οὗτος ὑμῶν, ὧ ἄνθρωποι, σοφώτατός ἐστιν, ὅστις ὥσπερ Σωκράτης ἔγνωκεν ὅτι οὐδενὸς ἀξίός ἐστι τῇ ἀληθείᾳ πρὸς σοφίαν.' ταῦτ' οὖν ἐγὼ μὲν ἔτι καὶ νῦν περιῶν ζητῶ καὶ ἐρευνῶ κατὰ τὸν θεὸν καὶ τῶν ἀστῶν καὶ ξένων ἂν τινα οἶμαι σοφὸν εἶναι:</p>	<p>itaque etiam hinc abi, credens me illis eadem re superiorem esse, qua fuissem viris civilibus.</p> <p>postremo ad artifices ivi; nam conscius mihi eram, nihil propemodum me scire, hos autem noram me multa et praeclara doctos reperturum esse. neque ea quidem me fefellit opinio, sed sciebant res quas ego nesciebam, et hactenus me sapientiores erant. verum, Athenienses, eodem vitio, quo poetae, laborare mihi visi sunt etiam boni opifices: quod artem praeclare tractarent, putabant se quisque ceterarum quoque rerum vel maximarum sapientissimos esse. atque hic eorum error sapientiam illam obscurabat. quocirca me ipsum quoque interrogabam oraculi nomine, utrum me vellem talem esse qualis essem, ita ut neque illorum sapientiae neque imperitiae essem particeps, an utrumque habere quae illi haberent. ac respondi mihi ipsi atque oraculo, conducere mihi ita esse sicut essem.</p> <p>ex hoc iam examine, Athenienses, multae mihi inimicitiae natae sunt longeque illae acerbissimae et gravissimae; quo factum est ut multa mihi crimina conflata sint, et nomine hoc afficiar sapientis. credunt enim qui adsunt, quoties ulla in re alium redarguo in ea ipsum me esse sapientem: immo videtur, Athenienses, revera sapiens esse deus, illoque responso id significare, humanam sapientiam parvi faciendam esse ac potius nihili; ac videtur quidem me nominare Socratem, sed usus esse tantum meo nomine exempli loco me proponens, quasi si dicat: Is vestrum homines, sapientissimus est, quisquis, ut Socrates, cognovit nihili se esse ad veram normam sapientiae. Quamobrem ego ad hunc usque diem circumiens quaero scrutorquae auctore deo, tum in civibus, tum in hospitibus, si quem arbitror sapientem esse;</p>
--	---

<p>καὶ ἐπειδάν μοι μὴ δοκῇ, τῷ θεῷ βοηθῶν ἐνδείκνυμαι ὅτι οὐκ ἔστι σοφός. καὶ ὑπὸ ταύτης τῆς ἀσχολίας οὔτε τι τῶν τῆς πόλεως πρᾶξαι μοι σχολὴ γέγονεν ἄξιον λόγου οὔτε τῶν οἰκείων, ἀλλ' ἐν [23ξ] πενία μυρία εἰμι διὰ τὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν.</p> <p>πρὸς δὲ τούτοις οἱ νέοι μοι ἐπακολουθοῦντες—οἷς μάλιστα σχολή ἐστιν, οἱ τῶν πλουσιωτάτων—αὐτόματοι, χαίρουσιν ἀκούοντες ἐξεταζομένων τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτοὶ πολλάκις ἐμὲ μιμῶνται, εἴτα ἐπιχειροῦσιν ἄλλους ἐξετάζειν: κᾶπειτα οἶμαι εὐρίσκουσι πολλὴν ἀφθονίαν οἰομένων μὲν εἰδέναι τι ἀνθρώπων, εἰδότες δὲ ὀλίγα ἢ οὐδέν. ἐντεῦθεν οὖν οἱ ὑπ' αὐτῶν ἐξεταζόμενοι ἐμοὶ ὀργίζονται, οὐχ αὐτοῖς, [23δ] καὶ λέγουσιν ὡς Σωκράτης τίς ἐστι μιαρῶτατος καὶ διαφθείρει τοὺς νέους; καὶ ἐπειδάν τις αὐτοῦς ἐρωτᾷ ὅτι ποιῶν καὶ ὅτι διδάσκων, ἔχουσι μὲν οὐδέν εἰπεῖν ἀλλ' ἀγνοοῦσιν, ἵνα δὲ μὴ δοκῶσιν ἀπορεῖν, τὰ κατὰ πάντων τῶν φιλοσοφούντων πρόχειρα ταῦτα λέγουσιν, ὅτι 'τὰ μετέωρα καὶ τὰ ὑπὸ γῆς' καὶ 'θεοὺς μὴ νομίζειν' καὶ 'τὸν ἥττω λόγον κρεῖττω ποιεῖν.' τὰ γὰρ ἀληθῆ οἶμαι οὐκ ἂν ἐθέλοιεν λέγειν, ὅτι κατάδηλοι γίνονται προσποιούμενοι μὲν εἰδέναι, εἰδότες δὲ οὐδέν. ἅτε οὖν οἶμαι φιλότιμοι [23ε] ὄντες καὶ σφοδροὶ καὶ πολλοί, καὶ συντεταμένως καὶ πιθανῶς λέγοντες περὶ ἐμοῦ, ἐμπεπλήκασιν ὑμῶν τὰ ὅσα καὶ πάσαι καὶ σφοδρῶς διαβάλλοντες. ἐκ τούτων καὶ Μέλητος μοι ἐπέθετο καὶ Ἄνυτος καὶ Λύκων, Μέλητος μὲν ὑπὲρ τῶν ποιητῶν ἀχθόμενος, Ἄνυτος δὲ ὑπὲρ τῶν δημιουργῶν καὶ [24α] τῶν πολιτικῶν, Λύκων δὲ ὑπὲρ τῶν ρητόρων: ὥστε, ὅπερ ἀρχόμενος ἐγὼ ἔλεγον, θαυμάζοιμ' ἂν εἰ οἷός τ' εἶην ἐγὼ ὑμῶν ταύτην τὴν διαβολὴν ἐξελέσθαι ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ οὕτω πολλὴν γεγонуῖαν.</p>	<p>qui ubi mihi non videtur, dei causam agens ostendo eum non esse sapientem. itaque prae eo negotio nullum mihi otium fuit nec rerum civilium ullius memorabilis agenda nec domesticarum, sed maxima premor paupertate propter hanc quam deo servio servitutem.</p> <p>Praeterea qui me assectantur sponte adolescentes, quibus maxime otium est, ditissimorum illi patrum, eos delectat audire quum explorantur homines, ipsique saepe me imitantes alios instituunt explorare; tum vero, credo, inveniunt magnam copiam hominum qui se putant aliquid scire, sed aut pauca sciunt, aut nihil. hinc ergo ii qui ab illis explorantur irascuntur mihi, non illis, et dicunt Socratem esse quendam scelestissimum ab eoque corrumpi adolescentes. at ubi aliquis eos rogat, quibus factis et qua doctrina, nihil quidem habent dicere, sed rem ignorant; tamen ut ne haerere videantur, ista quae in omnes sapientiae studiosos in promptu sunt convicia, iaciunt, scrutari eum caelestia et subterranea, deosque non stautere, et inferiorem causam efficere superiorem; nam verum, ut arbitror, nolint dicere, manifesto ipsos reperiri simulantes quidem scientiam, nihil vero scientes. quoniam igitur illi, opinor, ambitiosi sunt et vehementes et multi, simulque contente et ad persuadendum apposite de me dicunt, impleverunt aures vestras, et pridem et nunc vehementer criminando. ex quibus et Melitus me adortus est et Anytus et Lyco, ac Melitus quidem poetarum nomine ira commotus, Anytus opificum et virorum civilium, Lyco vero rhetorum nomine. quapropter quod initio dixi, admirer, si ego vobis possim tam brevi tempore hanc invidiam eximere in tantum auctam.</p>
--	--

<p>ταῦτ' ἔστιν ὑμῖν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὰληθῆ, καὶ ὑμᾶς οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν ἀποκρυψάμενος ἐγὼ λέγω οὐδ' ὑποστειλάμενος. καίτοι οἶδα σχεδὸν ὅτι αὐτοῖς τούτοις ἀπεχθάνομαι, ὃ καὶ τεκμήριον ὅτι ἀληθῆ λέγω καὶ ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ διαβολή ἢ ἐμὴ καὶ τὰ αἴτια [24β] ταῦτά ἐστιν. καὶ ἐάντε νῦν ἐάντε αὖθις ζητήσητε ταῦτα, οὕτως εὐρήσετε.</p> <p>περὶ μὲν οὖν ὧν οἱ πρῶτοί μου κατήγοροι κατηγόρουν αὕτη ἔστω ἱκανὴ ἀπολογία πρὸς ὑμᾶς: πρὸς δὲ Μέλητον τὸν ἀγαθὸν καὶ φιλόπολιν, ὥς φησι, καὶ τοὺς ὑστέρους μετὰ ταῦτα πειράσομαι ἀπολογήσασθαι. αὖθις γὰρ δὴ, ὥσπερ ἐτέρων τούτων ὄντων κατηγόρων, λάβωμεν αὖ τὴν τούτων ἀντωμοσίαν. ἔχει δέ πως ὧδε: Σωκράτη φησὶν ἀδικεῖν τοὺς τε νέους διαφθείροντα καὶ θεοὺς οὓς ἡ πόλις [24ξ] νομίζει οὐ νομίζοντα, ἕτερα δὲ δαιμόνια καινά. τὸ μὲν δὴ ἔγκλημα τοιοῦτόν ἐστιν: τούτου δὲ τοῦ ἐγκλήματος ἓν ἕκαστον ἐξετάσωμεν.</p> <p>φησὶ γὰρ δὴ τοὺς νέους ἀδικεῖν με διαφθείροντα. ἐγὼ δέ γε, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀδικεῖν φημι Μέλητον, ὅτι σπουδῇ χαριεντίζεται, ῥαδίως εἰς ἀγῶνα καθιστὰς ἀνθρώπους, περὶ πραγμάτων προσποιούμενος σπουδάζειν καὶ κήδεσθαι ὧν οὐδὲν τούτῳ πρόποτε ἐμέλησεν: ὥς δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, πειράσομαι καὶ ὑμῖν ἐπιδείξαι. καὶ μοι δεῦρο, ὧ Μέλητε, εἰπέ: ἄλλο τι ἢ [24δ] περὶ πλείστου ποιῇ ὅπως ὥς βέλτιστοι οἱ νεώτεροι ἔσονται;</p> <p>ἔγωγε.</p> <p>ἴθι δὴ νυν εἰπέ τούτοις, τίς αὐτοὺς βελτίους ποιεῖ; δῆλον γὰρ ὅτι οἴσθα, μέλον γέ σοι. τὸν μὲν γὰρ διαφθείροντα ἐξευρών, ὥς φῆς, ἐμέ, εἰσάγεις τουτοισὶ καὶ κατηγορεῖς:</p>	<p>Habetis, Athenienses, ea quae vera sunt: nam ego nihil omnino vobis occultans aut dissimulans causam dico. quamquam propemodum scio isdem veris dicendis me in odium incurrere; quod quidem argumento est vera me loqui idque esse meum crimen et has rei causas. itaque sive nunc sive posthac ista quaesieritis, ea ita esse invenietis.</p> <p>De criminibus igitur, quibus primi accusatores me accusaverunt, defensio mea satis haec sit ad vos; ad Melitum autem, virum optimum et civitatis amantem, ut ait, et ad posteriores dehinc me conabor defendere. etenim rursus, quasi hi sint alii accusatores, sumamus iuratam eorum litis formulam. habet autem sic fere: Socratem ait iniuste facere quod et adolescentes corrumpat et deos, quos civitas statuit, non statuat, sed alia quae dicit daemonia nova.</p> <p>Tale igitur est crimen; huius vero criminis singulas partes examinemus. ait enim me iniuste facere qui corrumpam adolescentes. ego autem, Athenienses, iniuste facere dico Melitum, quod serio ludit et temere in iudicium homines vocat, simulans de rebus laborare se et sollicitum esse, quarum nulla ipsi umquam cures fuit. quod ita esse, conabor etiam vobis ostendere. Itaque dic mihi, quaeso, Melite, Nonne magni facis hoc ut adolescentes fiant quam optimi?</p> <p>Ita.</p> <p>Age dum, dic his; quis eos meliores reddit? non enim dubium est quin scias, quum id tibi curae sit. nam corruptorem, ut ais, quum me repereris, nomen meum his defers meque accusas;</p>
---	--

<p>τὸν δὲ δὴ βελτίους ποιοῦντα ἴθι εἰπὲ καὶ μῆνυσον αὐτοῖς τίς ἐστίν. —ὄρᾳς, ὦ Μέλητε, ὅτι σιγᾶς καὶ οὐκ ἔχεις εἰπεῖν; καίτοι οὐκ αἰσχρὸν σοι δοκεῖ εἶναι καὶ ἰκανὸν τεκμήριον οὗ δὴ ἐγὼ λέγω, ὅτι σοι οὐδὲν μεμέληκεν; ἀλλ' εἰπέ, ὦγαθέ, τίς αὐτοὺς ἀμείνους ποιεῖ;</p> <p>οἱ νόμοι. [24ε]</p> <p>ἀλλ' οὐ τοῦτο ἐρωτῶ, ὦ βέλτιστε, ἀλλὰ τίς ἄνθρωπος, ὅστις πρῶτον καὶ αὐτὸ τοῦτο οἶδε, τοὺς νόμους;</p> <p>οὗτοι, ὦ Σώκρατες, οἱ δικασταί.</p> <p>πῶς λέγεις, ὦ Μέλητε; οἶδε τοὺς νέους παιδεύειν οἳ τέ εἰσι καὶ βελτίους ποιοῦσιν;</p> <p>μάλιστα.</p> <p>πότερον ἅπαντες, ἢ οἱ μὲν αὐτῶν, οἱ δ' οὐ;</p> <p>ἅπαντες.</p> <p>εὖ γε νῆ τὴν Ἥραν λέγεις καὶ πολλὴν ἀφθονίαν τῶν ὠφελούντων. τί δὲ δῆ; οἱ δὲ ἀκροαταὶ βελτίους ποιοῦσιν [25α] ἢ οὐ;</p> <p>καὶ οὗτοι.</p> <p>τί δέ, οἱ βουλευταί;</p>	<p>eum ergo qui meliores reddit dic; age dum, et indica eis quis sit. Viden' te silere, Melite, neque habere quod dicas? quamquam nonne hoc turpe esse tibi videtur et idoneum argumentum eius quod dixi, te nihil rem curasse? iam, amabo te, dic quis illos reddit praestantiores?</p> <p>Leges.</p> <p>At non hoc rogo, vir optime, sed quis homo, qui primum etiam hoc ipsum sciat, leges.</p> <p>Iudices hi, Socrate.</p> <p>Ain' tu, Melite? hine possunt erudire et meliores reddere adolescentes?</p> <p>Maxime.</p> <p>Utrum unusquisque, an alii eorum possunt, alii non possunt?</p> <p>Unusquisque.</p> <p>Pulchre, Iuppiter, narras, et magnam copiam hominum iuventuti utilium. quid autem? utrum auditores hi eos meliores reddunt, annon?</p> <p>Etiam hi.</p> <p>Quid? utrum senatores?</p>
--	--

<p>καὶ οἱ βουλευταί.</p> <p>ἀλλ' ἄρα, ὦ Μέλητε, μὴ οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱ ἐκκλησιασταί, διαφθείρουσι τοὺς νεωτέρους; ἢ κάκεῖνοι βελτίους ποιοῦσιν ἅπαντες;</p> <p>κάκεῖνοι.</p> <p>πάντες ἄρα, ὡς ἔοικεν, Ἀθηναῖοι καλοὺς κάγαθοὺς ποιοῦσι πλὴν ἐμοῦ, ἐγὼ δὲ μόνος διαφθείρω. οὕτω λέγεις;</p> <p>πάνυ σφόδρα ταῦτα λέγω.</p> <p>πολλὴν γέ μου κατέγνωκας δυστυχίαν. καὶ μοι ἀποκρίναι: ἢ καὶ περὶ ἵππους οὕτω σοι δοκεῖ ἔχειν; οἱ μὲν [25β] βελτίους ποιοῦντες αὐτοὺς πάντες ἄνθρωποι εἶναι, εἷς δέ τις ὁ διαφθείρων; ἢ τοῦναντίον τούτου πᾶν εἷς μὲν τις ὁ βελτίους οἶός τ' ὢν ποιεῖν ἢ πάνυ ὀλίγοι, οἱ ἱππικοί, οἱ δὲ πολλοὶ ἐάνπερ συνῶσι καὶ χρῶνται ἵπποις, διαφθείρουσιν; οὐχ οὕτως ἔχει, ὦ Μέλητε, καὶ περὶ ἵππων καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ζώων; πάντως δήπου, ἐάντε σὺ καὶ Ἄνυτος οὐ φῆτε ἐάντε φῆτε: πολλὴ γὰρ ἂν τις εὐδαιμονία εἴη περὶ τοὺς νέους εἰ εἷς μὲν μόνος αὐτοὺς διαφθείρει, οἱ δ' ἄλλοι [25ξ] ὠφελοῦσιν. ἀλλὰ γάρ, ὦ Μέλητε, ἱκανῶς ἐπιδείκνυσαι ὅτι οὐδεπώποτε ἐφρόντισας τῶν νέων, καὶ σαφῶς ἀποφαίνεις τὴν σαυτοῦ ἀμέλειαν, ὅτι οὐδὲν σοι μεμέληκεν περὶ ὧν ἐμὲ εἰσάγεις.</p> <p>ἔτι δὲ ἡμῖν εἰπέ, ὦ πρὸς Διὸς Μέλητε, πότερόν ἐστιν οἰκεῖν ἄμεινον ἐν πολίταις χρηστοῖς ἢ πονηροῖς; ὦ τάν, ἀποκρίναι: οὐδὲν γάρ τοι χαλεπὸν ἐρωτῶ.</p>	<p>Etiam senatores.</p> <p>At forsitan, Melite, qui in concione versantur, viri concionarii, corrumpant iuvenes; an illi quoque omnes meliores eos reddunt?</p> <p>Etiam illi.</p> <p>Praeter me igitur, quantum video, nemo est Atheniensium, quin reddat probos ac praestantes; ego autem solus corrumpo. ain' tu?</p> <p>Ita prorsus aio.</p> <p>Sane magno me mactas infortunio, iam vero mihi responde: utrum etiam in equis res ita esse tibi videtur, ut qui eos meliores faciant, ii sint omnes homines, unusque sit quidam qui corrumpat? an contra plane, ut unus quidam sit qui eos possit meliores facere aut perpauci, rei equestris periti, plerique autem, quum equos tractent et iis utantur, corrumpant? annon Melite, haec ratio est tum in equis, tum in ceteris omnibus animantibus? Certissime, sive tu et Anytus negatis, sive aitis; magna enim sane felicitas erit in adolescentibus, si unus modo eos corrumpat, ceteri iis utilitatem praebeant. atenim satis ostendis, Melite, numquam tibi curae fuisse adolescentes, ipseque perspicue declaras negligentiam tuam, quod nihil curaveris res de quibus me in iudicium vocas.</p> <p>sed praeterea dic nobis, per deum immortalem, Melite, satiusne est habitare inter cives bonos, an inter malos? responde, sodes; nihil enim difficile rogo.</p>
---	--

<p>οὐχ οἱ μὲν πονηροὶ κακὸν τι ἐργάζονται τοὺς ἀεὶ ἐγγυτάτω αὐτῶν ὄντας, οἱ δ' ἀγαθοὶ ἀγαθὸν τι;</p> <p>πάνυ γε. [25δ]</p> <p>ἔστιν οὖν ὅστις βούλεται ὑπὸ τῶν συνόντων βλάπτεσθαι μᾶλλον ἢ ὠφελεῖσθαι; ἀποκρίνου, ὃ ἀγαθὸν: καὶ γὰρ ὁ νόμος κελεύει ἀποκρίνεσθαι. ἔσθ' ὅστις βούλεται βλάπτεσθαι;</p> <p>οὐ δῆτα.</p> <p>φέρε δὴ, πότερον ἐμὲ εἰσάγεις δεῦρο ὥς διαφθείροντα τοὺς νέους καὶ πονηροτέρους ποιοῦντα ἐκόντα ἢ ἄκοντα;</p> <p>ἐκόντα ἔγωγε.</p> <p>τί δῆτα, ὦ Μέλητε; τοσοῦτον σὺ ἐμοῦ σοφώτερος εἶ τηλικούτου ὄντος τηλικόσδε ὦν, ὥστε σὺ μὲν ἔγνωκας ὅτι οἱ μὲν κακοὶ κακὸν τι ἐργάζονται ἀεὶ τοὺς μάλιστα πλησίον [25ε] ἐαυτῶν, οἱ δὲ ἀγαθοὶ ἀγαθόν, ἐγὼ δὲ δὴ εἰς τοσοῦτον ἀμαθίας ἤκω ὥστε καὶ τοῦτ' ἀγνοῶ, ὅτι ἐάν τινα μοχθηρὸν ποιήσω τῶν συνόντων, κινδυνεύσω κακὸν τι λαβεῖν ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε τοῦτο τὸ τοσοῦτον κακὸν ἐκὼν ποιῶ, ὥς φῆς σύ; ταῦτα ἐγὼ σοι οὐ πείθομαι, ὦ Μέλητε, οἶμαι δὲ οὐδὲ ἄλλον ἀνθρώπων οὐδένα: ἀλλ' ἢ οὐ διαφθείρω, ἢ εἰ διαφθείρω, [26α] ἄκων, ὥστε σύ γε κατ' ἀμφοτέρω ψεύδῃ. εἰ δὲ ἄκων διαφθείρω, τῶν τοιούτων καὶ ἀκουσίων ἀμαρτημάτων οὐ δεῦρο νόμος εἰσάγειν ἐστίν, ἀλλὰ ἰδίᾳ λαβόντα διδάσκειν καὶ νοουθετεῖν:</p>	<p>nonne mali proximis semper vicinis in aliqua re nocent, boni vero prosunt?</p> <p>Sane quidem.</p> <p>Estne ergo aliquis, qui ab iis quorum consuetudine utatur potius damnum malit quam commodum accipere? amabo te, responde; nam respondere quidem etiam lex iubet. estne qui sibi velit noceri?</p> <p>Nemo quisquam.</p> <p>Age vero, utrum huc me vocasti, quod corrumpam adolescentes et pessimos eos reddam consulto, an quod nolens?</p> <p>Quod consulto scilicet.</p> <p>Quid tandem? adeone tu qui id es aetatulae, Melite, sapientior es me nati iam grandi, ut tu quidem cognitum habeas malos male proximis semper vicinis facere, bonos vero bene, ego autem eo ignorantiae processerim, ut hoc quoque nesciam, si quem eorum quibus utar, improbum fecerim, me in periculum incurrene ne quid ab eo mali accipiam? quocirca tantum hoc mali voluntate mea intulerim, ut tu ais? hoc ego tibi non credo, Melite, neque alius, puto, quisquam hominum credet; verum aut non corrumpo, aut si corrumpo, facio nolens: ut tu quidem in utramque partem mentiare. sin autem nolens corrumpo, peccatorum talium et ab invito commissorum neminem moris est huc arcessere: sed privatim presum docere et commonefacere;</p>
---	--

<p>δῆλον γὰρ ὅτι ἐὰν μάθω, παύσομαι ὃ γε ἄκων ποιῶ. σὺ δὲ συγγενέσθαι μὲν μοι καὶ διδάξαι ἔφυγες καὶ οὐκ ἠθέλησας, δεῦρο δὲ εἰσάγεις, οἱ νόμος ἐστὶν εἰσάγειν τοὺς κολάσεως δεομένους ἀλλ’ οὐ μαθήσεως.</p> <p>ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο μὲν ἤδη δῆλον [26β] οὕγῳ ἔλεγον, ὅτι Μελήτω τούτων οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν πρόποτε ἐμέλησεν. ὅμως δὲ δὴ λέγε ἡμῖν, πῶς με φῆς διαφθεῖρειν, ὦ Μέλητε, τοὺς νεωτέρους; ἢ δῆλον δὴ ὅτι κατὰ τὴν γραφὴν ἣν ἐγράψω θεοὺς διδάσκοντα μὴ νομίζειν οὐς ἡ πόλις νομίζει, ἕτερα δὲ δαιμόνια καινά; οὐ ταῦτα λέγεις ὅτι διδάσκων διαφθείρω;</p> <p>πάνυ μὲν οὖν σφόδρα ταῦτα λέγω.</p> <p>πρὸς αὐτῶν τοίνυν, ὦ Μέλητε, τούτων τῶν θεῶν ὧν νῦν ὁ λόγος ἐστίν, εἰπεῖ ἔτι σαφέστερον καὶ ἐμοὶ καὶ τοῖς ἀνδράσιν [26ξ] τουτοισί. ἐγὼ γὰρ οὐ δύναμαι μαθεῖν πρότερον λέγεις διδάσκειν με νομίζειν εἶναί τινας θεοὺς—καὶ αὐτὸς ἄρα νομίζω εἶναι θεοὺς καὶ οὐκ εἰμὶ τὸ παράπαν ἄθεος οὐδὲ ταύτη ἀδικῶ—οὐ μέντοι οὔσπερ γε ἡ πόλις ἀλλὰ ἐτέρους, καὶ τοῦτ’ ἔστιν ὃ μοι ἐγκαλεῖς, ὅτι ἐτέρους, ἢ παντάπασί με φῆς οὔτε αὐτὸν νομίζειν θεοὺς τοὺς τε ἄλλους ταῦτα διδάσκειν.</p> <p>ταῦτα λέγω, ὥς τὸ παράπαν οὐ νομίζεις θεοὺς. [26δ]</p> <p>ὦ θαυμάσιε Μέλητε, ἵνα τί ταῦτα λέγεις; οὐδὲ ἥλιον οὐδὲ σελήνην ἄρα νομίζω θεοὺς εἶναι, ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι; μὰ Δί’, ὦ ἄνδρες δικασταί, ἐπεὶ τὸν μὲν ἥλιον λίθον φησὶν εἶναι, τὴν δὲ σελήνην γῆν.</p>	<p>neque enim dubium est quin, ubi rem didicerim, destitutus sim id facere quod faciam imprudens. tu autem agere mecum et me docere vitasti atque noluisti; sed huc arcessis quo arcessere moris est eos qui castigationis egent, non disciplinae.</p> <p>Atenim illud, Athenienses, iam apparet, quod ego dicebam, huic Melito rem nulli umquam curae fuisse. Tamen dic nobis, Quomodo ais, Melite, adolescentulos a me corrumpi? an videlicet, ut litis a tu agenda formula indicat, eo quod doceo statui non oportere deos quos civitas statuit, sed alia daemonia nova? annon haec docentem me dicis esse corruptorem?</p> <p>Immo prorsus plane hoc dico.</p> <p>Iam per ipsos, Melite, hos deos, ad quos spectant quae nunc dicuntur, velim id etiam planius dicas et mihi et hisce viris. nam ego intelligere nequeo, utrum dicas docere me statuendos esse deos aliquos, et me ipsum quoque putare esse deos, nec penitus tollere numen eorum, neque hac parte peccare, neque tamen eos quos civitas, sed alios, atque hoc sit illud, de quo me accuses, quod alios statuam, an omnino me dicas neque ipsum statuere deos et eadem ceteros docere.</p> <p>Hoc dico, te nullos esse omnino deos putare.</p> <p>O mirifice Melite, quorsum hoc dicis? ergo ne solem quidem nec lunam statuo esse deos, sicut homines ceteri? Non hercle, iudices; nam et solem esse lapidem ait et lunam tellurem.</p>
--	--

<p>Ἀναξαγόρου οἶει κατηγορεῖν, ὃ φίλε Μέλητε; καὶ οὕτω καταφρονεῖς τῶνδε καὶ οἶει αὐτοὺς ἀπείρους γραμμάτων εἶναι ὥστε οὐκ εἰδέναι ὅτι τὰ Ἀναξαγόρου βιβλία τοῦ Κλαζομενίου γέμει τούτων τῶν λόγων; καὶ δὴ καὶ οἱ νέοι ταῦτα παρ' ἐμοῦ μανθάνουσιν, ἃ ἔξεστιν ἐνίοτε εἰ πάνυ πολλοῦ δραχμῆς [26ε] ἐκ τῆς ὀρχήστρας πριαμένοις Σωκράτους καταγελαῶν, ἐὰν προσποιῇται ἑαυτοῦ εἶναι, ἄλλως τε καὶ οὕτως ἄτοπα ὄντα; ἀλλ', ὃ πρὸς Δίῳ, οὕτωςί σοι δοκῶ; οὐδένα νομίζω θεὸν εἶναι;</p> <p>οὐ μέντοι μὰ Δία οὐδ' ὅπωςτιοῦν.</p> <p>ἄπιστός γ' εἶ, ὃ Μέλητε, καὶ ταῦτα μέντοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖς, σαυτῷ. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ οὕτως, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πάνυ εἶναι ὑβριστῆς καὶ ἀκόλαστος, καὶ ἀτεχνῶς τὴν γραφὴν ταύτην ὑβρεῖ τινὶ καὶ ἀκολασίᾳ καὶ νεότητι γράψασθαι. [27α] ἔοικεν γὰρ ὥσπερ αἰνιγμα συντιθέντι διαπειρωμένῳ ἄρα γινώσεται Σωκράτης ὁ σοφὸς δὴ ἐμοῦ χαριεντιζομένου καὶ ἐναντί' ἐμαντῷ λέγοντος, ἢ ἐξαπατήσω αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀκούοντας; οὗτος γὰρ ἐμοὶ φαίνεται τὰ ἐναντία λέγειν αὐτὸς ἑαυτῷ ἐν τῇ γραφῇ ὥσπερ ἂν εἰ εἴποι: 'ἀδικοῖ Σωκράτης θεοὺς οὐ νομίζων, ἀλλὰ θεοὺς νομίζων.' καίτοι τοῦτό ἐστι παίζοντος.</p> <p>συνεπισκέψασθε δὴ, ὃ ἄνδρες, ἢ μοι φαίνεται ταῦτα λέγειν: σὺ δὲ ἡμῖν ἀπόκριναι, ὃ Μέλητε. ὑμεῖς δέ, ὅπερ [27β] κατ' ἀρχὰς ὑμᾶς παρητησάμεν, μέμνησθέ μοι μὴ θορυβεῖν ἐὰν ἐν τῷ εἰωθότῳ τρόπῳ τοὺς λόγους ποιῶμαι.</p> <p>ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων, ὃ Μέλητε, ἀνθρώπειά μὲν νομίζει πράγματ' εἶναι, ἀνθρώπους δὲ οὐ νομίζει;</p>	<p>Anaxagoram num vis accusare, dilecte Melite? ita videlicet contemnis hos litterarumque expertes putas esse, ut nesciant Anaxagorae Clazomenii libros his refertos esse effatis. atque etiam adolescentes haec a me discunt, quippe quae eis aliquando liceat, si permagno, drachma de scena emere, ut Socratem irrideant, si haec simulet sua esse, praesertim tam absurda. siccine, pro Iuppiter, videor tibi neminem putare deum esse?</p> <p>Neminem vero, hercle, nullo pacto.</p> <p>Incredibilia dicis, Melite, eaque sane ut mihi videtur, tibimet ipsi. Videtur enim hic mihi, Athenienses, plane protervus esse et effrenatus, prorsusque petulantia quadam et intemperantia et iuvenili insolentia accusationem hanc suscepisse. dixeris eum velut aenigma composuisse, ut experiretur hoc: Utrum intelliget Socrates sapiens ille scilicet me ludere et pugnantia dicere, an illum ceterosque auditores in fraudem illiciam? nam video eum pugnantia loqui in accusatione, tamquam si dicat: Socrates iniuste facit, quod deos non statuit, sed quod deos statuit. atqui hoc est iocantis.</p> <p>iam considerate mecum, Athenienses, quomodo haec dicere mihi videatur, at tu responde nobis, Melite. vos autem, is quod initio vos rogavi, memineritis mihi non obstrepere, si consueto more verba faciam.</p> <p>Estne hominum aliquis, Melite, qui humanas quidem putet res esse, homines autem non esse putet?</p>
---	---

<p>ἀποκρινέσθω, ὃ ἄνδρες, καὶ μὴ ἄλλα καὶ ἄλλα θορυβεῖτω: ἔσθ' ὅστις ἵππους μὲν οὐ νομίζει, ἵπρικὰ δὲ πράγματα; ἢ ἀθλητὰς μὲν οὐ νομίζει εἶναι, ἀθλητικὰ δὲ πράγματα; οὐκ ἔστιν, ὃ ἄριστε ἀνδρῶν: εἰ μὴ σὺ βούλει ἀποκρίνεσθαι, ἐγὼ σοὶ λέγω καὶ τοῖς ἄλλοις τουτοισί. ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τούτῳ γε ἀποκρίναι: [27ξ] ἔσθ' ὅστις δαιμόνια μὲν νομίζει πράγματ' εἶναι, δαίμονας δὲ οὐ νομίζει;</p> <p>οὐκ ἔστιν.</p> <p>ὥς ὤνησας ὅτι μόγις ἀπεκρίνω ὑπὸ τουτωνὶ ἀναγκαζόμενος. οὐκοῦν δαιμόνια μὲν φῆς με καὶ νομίζειν καὶ διδάσκειν, εἴτ' οὖν καινὰ εἴτε παλαιά, ἀλλ' οὖν δαιμόνιά γε νομίζω κατὰ τὸν σὸν λόγον, καὶ ταῦτα καὶ διωμόσω ἐν τῇ ἀντιγραφῇ. εἰ δὲ δαιμόνια νομίζω, καὶ δαίμονας δῆπου πολλὴ ἀνάγκη νομίζειν μέ ἐστιν: οὐχ οὕτως ἔχει; ἔχει δὴ: τίθημι γάρ σε ὁμολογοῦντα, ἐπειδὴ οὐκ ἀποκρίνη. τοὺς δὲ [27δ] δαίμονας οὐχὶ ἤτοι θεοὺς γε ἡγοῦμεθα ἢ θεῶν παῖδας; φῆς ἢ οὐ;</p> <p>πάνυ γε.</p> <p>οὐκοῦν εἴπερ δαίμονας ἡγοῦμαι, ὥς σὺ φῆς, εἰ μὲν θεοὶ τινὲς εἰσιν οἱ δαίμονες, τοῦτ' ἂν εἴη ὃ ἐγὼ φημί σε αἰνίττεσθαι καὶ χαριεντίζεσθαι, θεοὺς οὐχ ἡγούμενον φάναι με θεοὺς αὖ ἡγεῖσθαι πάλιν, ἐπειδὴ περ γε δαίμονας ἡγοῦμαι: εἰ δ' αὖ οἱ δαίμονες θεῶν παῖδές εἰσιν νόθοι τινὲς ἢ ἐκ νυμφῶν ἢ ἐκ τινῶν ἄλλων ὧν δὴ καὶ λέγονται, τίς ἂν ἀνθρώπων θεῶν μὲν παῖδας ἡγοῖτο εἶναι, θεοὺς δὲ μή; ὁμοίως γὰρ [27ε] ἂν ἄτοπον εἶη ὥσπερ ἂν εἴ τις ἵππων μὲν παῖδας ἡγοῖτο ἢ καὶ ὄνων, τοὺς ἡμιόνους, ἵππους δὲ καὶ ὄνους μὴ ἡγοῖτο εἶναι.</p>	<p>Respondeat, Athenienses, neque alium atque alium tumultum faciat. Estne qui equos quidem non statuatur, res autem equestres? aut qui tibicines non statuatur, res vero ad tibicinis artem pertinentes? Nemo est: vir optime: si tu non vis respondere, ego tibi dicam et ceteris auditoribus. sed ad hoc quod deinceps sequitur responde: estne qui daemones seu divina esse statuatur, daemones autem seu deos non statuatur?</p> <p>Nemo est.</p> <p>Quam bene fecisti quod vix tandem respondisti ab hisce coactus! ergo daemones dicis me et statuere et docere, sive nova ista seu vetera: certe daemones statuo te iudice, idque etiam in accusationis libello iureiurando confirmasti; at si daemones statuo, etiam daemones, opinor, a me statui prorsus necesse est. annon est ita? Est vero; sumo enim te affirmare, quoniam non respondes. iam daemones nonne aut deos existimamus aut deorum filios? ais an negas?</p> <p>Sane quidem.</p> <p>Iam si daemones esse credo, ut tu ais, siquidem illi dii quidam sunt, verum est quod dico tu perplexe loqui et iocari, dicere videlicet te deos me non esse putantem rursus esse putare, quia daemones esse credam; sin illi deorum filii quidam sunt spurii vel ex Nymphis vel ex aliis quibusdam feminis, quarum etiam dicuntur, num quisquam deorum filios credat esse, deos autem non credat? aeque enim absurdum id fuerit, ac si quis equorum prolem credat esse vel asinorum mulos, equos autem et asinos non credat.</p>
---	---

<p>ἀλλ', ὦ Μέλητε, οὐκ ἔστιν ὅπως σὺ ταῦτα οὐχὶ ἀποπειρώμενος ἡμῶν ἐγράψω τὴν γραφὴν ταύτην ἢ ἀπορῶν ὅτι ἐγκαλοῖς ἐμοὶ ἀληθὲς ἀδίκημα: ὅπως δὲ σὺ τινα πείθοις ἂν καὶ σμικρὸν νοῦν ἔχοντα ἀνθρώπων, ὥς οὐ τοῦ αὐτοῦ ἔστιν καὶ δαιμόνια καὶ θεῖα ἡγεῖσθαι, καὶ αὖ τοῦ αὐτοῦ μήτε [28α] δαίμονας μήτε θεοὺς μήτε ἥρωας, οὐδεμία μηχανὴ ἐστίν.</p> <p>ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὥς μὲν ἐγὼ οὐκ ἀδικῶ κατὰ τὴν Μελήτου γραφὴν, οὐ πολλῆς μοι δοκεῖ εἶναι ἀπολογίας, ἀλλὰ ἱκανὰ καὶ ταῦτα: ὁ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔλεγον, ὅτι πολλή μοι ἀπέχθεια γέγονεν καὶ πρὸς πολλούς, εὖ ἴστε ὅτι ἀληθὲς ἐστίν. καὶ τοῦτ' ἔστιν ὃ ἐμὲ αἰρεῖ, ἐάνπερ αἰρή, οὐ Μέλητος οὐδὲ Ἄνυτος ἀλλ' ἢ τῶν πολλῶν διαβολή τε καὶ φθόνος. ἃ δὴ πολλοὺς καὶ ἄλλους καὶ ἀγαθοὺς [28β] ἄνδρας ἥρηκεν, οἶμαι δὲ καὶ αἰρήσει: οὐδὲν δὲ δεινὸν μὴ ἐν ἐμοὶ στή.</p> <p>ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις: 'εἴτ' οὐκ αἰσχύνῃ, ὦ Σώκρατες, τοιοῦτον ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύσας ἐξ οὗ κινδυνεύεις νυνὶ ἀποθανεῖν;' ἐγὼ δὲ τούτῳ ἂν δίκαιον λόγον ἀντείποιμι, ὅτι 'οὐ καλῶς λέγεις, ὦ ἄνθρωπε, εἰ οἶει δεῖν κίνδυνον ὑπολογίζεσθαι τοῦ ζῆν ἢ τεθνάναι ἄνδρα ὅτου τι καὶ σμικρὸν ὄφελός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο μόνον σκοπεῖν ὅταν πράττῃ, πότερον δίκαια ἢ ἄδικα πράττει, καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἔργα ἢ κακοῦ. φαῦλοι [28ξ] γὰρ ἂν τῷ γε σῷ λόγῳ εἶεν τῶν ἡμιθέων ὅσοι ἐν Τροίᾳ τετελευτήκασιν οἳ τε ἄλλοι καὶ ὁ τῆς Θέτιδος υἱός, ὃς τοσοῦτον τοῦ κινδύνου κατεφρόνησεν παρὰ τὸ αἰσχρόν τι ὑπομεῖναι ὥστε, ἐπειδὴ εἶπεν ἢ μήτηρ αὐτῷ προθυμουμένῳ Ἑκτορα ἀποκτεῖναι, θεὸς οὕσα, οὕτωσί πως, ὥς ἐγὼ οἶμαι: 'ὦ παῖ, εἰ τιμωρήσεις Πατρόκλῳ τῷ ἐταίρῳ τὸν φόνον καὶ Ἑκτορα ἀποκτενεῖς, αὐτὸς ἀποθανῇ—αὐτίκα γάρ τοι,' φησί, 'μεθ' Ἑκτορα πότμος ἐτοῖμος' —</p>	<p>at fieri non potest, Melite, quin tu nos tentaturus litem hanc moveris, aut quod non haberes in quod me vocares verum crimen; ut autem cuiquam tu persuadeas hominum, qui vel palulum habeat mentis, eiusdem esse viri daemonia ac divina sumere, rursusque nec daemonas nec deos neque heroas esse putare, id vero fieri nullo modo potest.</p> <p>Atenim, Athenienses, me culpa vacuum esse ex ipsa Meliti accusatione, non longam poscere mihi videtur defensionem, sed vel haec sufficient; quod autem supra dicebam magnum et multorum odium me suscepisse, id, scitote, verum est. atque hoc est quod efficiet ut causa cadam, si quid hoc efficiet, non Melitus neque Anytus, sed vulgi criminatio et invidia: quae quidem multos etiam alios eosque bonos viros perdidierunt, atque in posterum, credo, perdent; haud enim timendum est ne in me desinant.</p> <p>Iam dicat forsitan aliquis: Ita te non pudet, Socrate, eo usum esse vitae instituto unde tibi nunc impendeat periculum mortis? Huic ego iustissime ita respondebo: Haud recte dicis, mi homo, si vivendi aut moriendi periculum putas reputandum esse ab eo, cuius vel mediocris sit virtus, et non unum potius illud spectandum, si quid agat, utrum iuste an iniuste agat, bonique an mali viri fungatur officio. nam ista quidem tua ratione vituperandi essent heroes illi quotquot ad Troiam occubuerunt, tum ceteri tum Thetidis filius: qui adeo periculum contempsit prae subeunda turpitudine, ut, postquam ei occidere cupienti Hectorem dixisset mater, quae quidem erat dea, sic fere, ut opinor: Fili, si Patrocli amici caedem ulciscere atque Hectorem interficies, ipse moriere: Illico enim iam, inquit, post Hectora nox tibi certa est;</p>
--	---

<p>ὁ δὲ τοῦτο ἀκούσας τοῦ μὲν θανάτου καὶ τοῦ κινδύνου ὠλιγόρησε, πολὺ δὲ μᾶλλον [28δ] δέσας τὸ ζῆν κακὸς ὢν καὶ τοῖς φίλοις μὴ τιμωρεῖν, ‘αὐτίκα,’ φησί, ‘τεθναίνην, δίκην ἐπιθεῖς τῷ ἀδικοῦντι, ἵνα μὴ ἐνθάδε μένω καταγέλαστος παρὰ νηυσὶ κορωνίσιν ἄχθος ἀρούρης.’ μὴ αὐτὸν οἶει φροντίσαι θανάτου καὶ κινδύνου;</p> <p>οὕτω γὰρ ἔχει, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῇ ἀληθείᾳ: οὗ ἂν τις ἑαυτὸν τάξῃ ἡγήσάμενος βέλτιστον εἶναι ἢ ὑπ’ ἄρχοντος ταχθῇ, ἐνταῦθα δεῖ, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, μένοντα κινδυνεύειν, μηδὲν ὑπολογιζόμενον μήτε θάνατον μήτε ἄλλο μηδὲν πρὸ τοῦ αἰσχροῦ. ἐγὼ οὖν δεινὰ ἂν εἶην εἰργασμένος, ὧ ἄνδρες [28ε] Ἀθηναῖοι, εἰ ὅτε μὲν με οἱ ἄρχοντες ἔταπτον, οὓς ὑμεῖς εἴλεσθε ἄρχειν μου, καὶ ἐν Ποτειδαίᾳ καὶ ἐν Ἀμφιπόλει καὶ ἐπὶ Δηλίῳ, τότε μὲν οὐ ἐκεῖνοι ἔταπτον ἔμενον ὥσπερ καὶ ἄλλος τις καὶ ἐκινδύνευον ἀποθανεῖν, τοῦ δὲ θεοῦ τάττοντος, ὥς ἐγὼ ᾤκηθην τε καὶ ὑπέλαβον, φιλοσοφοῦντά με δεῖν ζῆν καὶ ἐξετάζοντα ἑμαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, ἐνταῦθα δὲ φοβηθεῖς ἢ θάνατον [29α] ἢ ἄλλ’ ὅτιοῦν πρᾶγμα λίποιμι τὴν τάξιν. δεινὸν τὰν εἶη, καὶ ὥς ἀληθῶς τότε ἂν με δικαίως εἰσάγοι τις εἰς δικαστήριον, ὅτι οὐ νομίζω θεοὺς εἶναι ἀπειθῶν τῇ μαντείᾳ καὶ δεδιὼς θάνατον καὶ οἰόμενος σοφὸς εἶναι οὐκ ὢν. τὸ γάρ τοι θάνατον δεδιέναι, ὧ ἄνδρες, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ δοκεῖν σοφὸν εἶναι μὴ ὄντα: δοκεῖν γὰρ εἰδέναι ἐστὶν ἂ οὐκ οἶδεν. οἶδε μὲν γὰρ οὐδεὶς τὸν θάνατον οὐδ’ εἰ τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ πάντων μέγιστον ὄν τῶν ἀγαθῶν, δεδίασι δ’ ὥς εὖ εἰδότες [29β] ὅτι μέγιστον τῶν κακῶν ἐστι. καίτοι πῶς οὐκ ἀμαθία ἐστὶν αὕτη ἢ ἐπονείδιστος, ἢ τοῦ οἴεσθαι εἰδέναι ἂ οὐκ οἶδεν; ἐγὼ δ’, ὧ ἄνδρες, τοῦτῳ καὶ ἐνταῦθα ἴσως διαφέρω τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰ δὴ τῷ σοφώτερός του φαίην εἶναι, τοῦτῳ ἂν, ὅτι οὐκ εἰδὼς ἱκανῶς περὶ τῶν ἐν Ἅιδου</p>	<p>ille vero his auditis mortem ac periculum parvi pendens, multoque magis metuens vivere ignavus et amicos non ulcisci, Illico sic, inquit, moriar, iniuriam persecutus eius qui laesit, ne deridendus hic maneam curvas ad naves, telluris inutile pondus. numquid illum putas curasse mortem ac periculum?</p> <p>ita enim res est plane, Athenienses: quo quisque loco se ipse constituerit arbitratus id melius sibi esse, vel a magistratu constitutus fuerit, ibi eum oportet meo iudicio perstare et periculum obire, nihil nec mortem neque aliud quicquam reputantem prae turpitudine. quocirca magno ego opere peccem, Athenienses, si, quum statuissent me praefecti a vobis cum imperio in me creati ad Potidaeam et Amphipolin et Delium, tum quidem quo loco illi statuissent, manserim, sicut quivis alius, et vitae periculum subierim, deus vero quum, ut putavi atque in animum induxi, me statuerit ut viverem occupatus in sapientia quaerenda in meque ipso et ceteris explorandis, hic igitur aut mortis aut alius cuiusquam rei metu de statione discesserim. indignum profecto foret, et revera tunc iure me aliquis in ius vocaret, quod deos esse non crederem, quippe qui oraculo morem non gererem mortemque metuerem et sapiens esse mihi viderer quum non essem. etenim mortem metuere, cives, nihil aliud est, quam videri sibi sapientem esse, ut non sit; arbitrari est enim sese scire quae nesciat. nemo enim quid mors sit novit, ne id quidem an homini sit omnium maximum bonorum, sed metuunt quasi probe sciant maximum malorum esse. atque hoc nonne ignominiosae illius est inscitiae arbitrari sese scire quae nesciat? ego autem, cives, hac re fortasse hic quoque volgo praesto, et si in aliqua re me sapientiore quoquam dixerim, in hoc dixerim, quod, quum non satis sciam de rebus quae sunt apud inferos,</p>
--	--

<p>οὕτω καὶ οἶμαι οὐκ εἰδέναι· τὸ δὲ ἀδικεῖν καὶ ἀπειθεῖν τῷ βελτίονι καὶ θεῷ καὶ ἀνθρώπῳ, ὅτι κακὸν καὶ αἰσχρὸν ἐστὶν οἶδα. πρὸ οὖν τῶν κακῶν ὧν οἶδα ὅτι κακά ἐστιν, ἃ μὴ οἶδα εἰ καὶ ἀγαθὰ ὄντα τυγχάνει οὐδέποτε φοβήσομαι οὐδὲ φεύξομαι· ὥστε οὐδ’ εἰ [29ξ] με νῦν ὑμεῖς ἀφίετε Ἀνύτῳ ἀπιστήσαντες, ὃς ἔφη ἢ τὴν ἀρχὴν οὐ δεῖν ἐμὲ δεῦρο εἰσελθεῖν ἢ, ἐπειδὴ εἰσῆλθον, οὐχ οἷόν τ’ εἶναι τὸ μὴ ἀποκτεῖναί με, λέγων πρὸς ὑμᾶς ὥς εἰ διαφευξοίμην ἤδη ἂν ὑμῶν οἱ ὑεῖς ἐπιτηδεύοντες ἃ Σωκράτης διδάσκει πάντες παντάπασι διαφθαρήσονται, —εἰ μοι πρὸς ταῦτα εἴποιτε· ‘ὦ Σώκρατες, νῦν μὲν Ἀνύτῳ οὐ πεισόμεθα ἀλλ’ ἀφιεμέν σε, ἐπὶ τούτῳ μέντοι, ἐφ’ ᾧ τε μηκέτι ἐν ταύτῃ τῇ ζητήσῃ διατρίβειν μηδὲ φιλοσοφεῖν· ἐὰν δὲ [29δ] ἀλῶς ἔτι τοῦτο πράττων, ἀποθανῇ’ —εἰ οὖν με, ὅπερ εἶπον, ἐπὶ τούτοις ἀφίετε, εἴποιμ’ ἂν ὑμῖν ὅτι ‘ἐγὼ ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀσπάζομαι μὲν καὶ φιλῶ, πείσομαι δὲ μᾶλλον τῷ θεῷ ἢ ὑμῖν, καὶ ἔωσπερ ἂν ἐμπνέω καὶ οἷός τε ὧ, οὐ μὴ παύσωμαι φιλοσοφῶν καὶ ὑμῖν παρακελευόμενός τε καὶ ἐνδεικνύμενος ὅτῳ ἂν ἀεὶ ἐντυγχάνω ὑμῶν, λέγων οἷάπερ εἶωθα, ὅτι ‘ὦ ἄριστε ἀνδρῶν, Ἀθηναῖος ὧν, πόλεως τῆς μεγίστης καὶ εὐδοκιμωτάτης εἰς σοφίαν καὶ ἰσχύν, χρημάτων μὲν οὐκ αἰσχύνη ἐπιμελούμενος ὅπως σοι ἔσται ὥς πλείστα, [29ε] καὶ δόξης καὶ τιμῆς, φρονήσεως δὲ καὶ ἀληθείας καὶ τῆς ψυχῆς ὅπως ὥς βελτίστη ἔσται οὐκ ἐπιμελῇ οὐδὲ φροντίζεις;’ καὶ ἐὰν τις ὑμῶν ἀμφισβητήσῃ καὶ φῇ ἐπιμελεῖσθαι, οὐκ εὐθὺς ἀφήσω αὐτὸν οὐδ’ ἅπειμι, ἀλλ’ ἐρήσομαι αὐτὸν καὶ ἐξετάσω καὶ ἐλέγξω, καὶ ἐὰν μοι μὴ δοκῇ κεκτῆσθαι ἀρετὴν, [30α] φάναι δέ, ὀνειδιῶ ὅτι τὰ πλείστου ἄξια περὶ ἐλαχίστου ποιεῖται, τὰ δὲ φαυλότερα περὶ πλείονος. ταῦτα καὶ νεωτέρῳ καὶ πρεσβυτέρῳ ὅτῳ ἂν ἐντυγχάνω ποιήσω, καὶ ξένῳ καὶ ἀστῶ, μᾶλλον δὲ τοῖς ἀστοῖς, ὅσῳ μου ἐγγυτέρω ἐστὲ γένει.</p>	<p>etiam videor mihi nihil scire. at iniusta facere nec parere meliori, sive deo sive homini, id malum et turpe esse scio. prae malis igitur quae mala esse scio, ea quae nescio an forte sint bona, numquam metuam neque fugiam. quare ne nunc quidem, si me dimittitis Anyto non obsequuti, qui dixit me aut omnino non educendum huc fuisse, aut quum semel eductus essem, fieri non posse quin morte multarer, monens vos, si elapsus essem, fore iam ut filii vestri quae Socrates doceat sectantes omnes penitus corrumparentur; si iam mihi dicatis: Socrate, nunc quidem Anyto non obsequemur, sed dimittimus te, hac tamen conditione ut ne longius in ista indagatione versere nec philosophare; sin posthac prehensus fueris in ea opera, moriere: si, inquam, ea lege me dimiseritis, respondebo vobis: Ego vos, Athenienses, diligo quidem atque amo, sed deo magis parebo quam vobis; et quoad spiro ac possum, haud desinam philosophari vosque adhortari et admonere, cuicumque vestrum incidero, hac qua suevi oratione: Optime vir, Athenis natus quum sis, urbe maxima et laudatissima ob sapientiam et fortitudinem, opes quidem ut tibi sint quam plurimae, utque gloria sit et honor, non te pudet curare, at prudentiam et veritatem et ut animus tuus quam optimus fiat, non curas neque studes; et si quis vestrum controversetur eaque se dicat curare, non statim dimittam eum nec discedam, sed interrogabo et examinabo et redarguam, et si mihi non videbitur possidere virtutem, idque dicere tamen, exprobrabo, quod res plurimi aestimandas minimi pendat, viliores autem pluris. ita et iuniori et seniori, cuicumque incidero, faciam, sive hospiti sive civi; magis tamen civibus, quo mihi propiores estis genere;</p>
--	---

<p>ταῦτα γὰρ κελεύει ὁ θεός, εὖ ἴστε, καὶ ἐγὼ οἶομαι οὐδέν πω ὑμῖν μείζον ἀγαθὸν γενέσθαι ἐν τῇ πόλει ἢ τὴν ἐμὴν τῷ θεῷ ὑπηρεσίαν. οὐδὲν γὰρ ἄλλο πράττων ἐγὼ περιέρχομαι ἢ πείθων ὑμῶν καὶ νεωτέρους καὶ πρεσβυτέρους μήτε σωμάτων [30β] ἐπιμελεῖσθαι μήτε χρημάτων πρότερον μηδὲ οὕτω σφόδρα ὥς τῆς ψυχῆς ὅπως ὥς ἀρίστη ἔσται, λέγων ὅτι ‘οὐκ ἐκ χρημάτων ἀρετὴ γίγνεται, ἀλλ’ ἐξ ἀρετῆς χρήματα καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ἅπαντα καὶ ἰδία καὶ δημοσία.’ εἰ μὲν οὖν ταῦτα λέγων διαφθείρω τοὺς νέους, ταῦτ’ ἂν εἴη βλαβερά· εἰ δέ τις μέ φησιν ἄλλα λέγειν ἢ ταῦτα, οὐδὲν λέγει. πρὸς ταῦτα, φαίην ἂν, ‘ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἢ πείθεσθε Ἀνύτῳ ἢ μή, καὶ ἢ ἀφίετέ με ἢ μή, ὥς ἐμοῦ οὐκ [30ξ] ἂν ποιήσαντος ἄλλα, οὐδ’ εἰ μέλλω πολλάκις τεθνάναι.’</p> <p>μὴ θορυβεῖτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀλλ’ ἐμμείνατέ μοι οἷς ἐδεήθην ὑμῶν, μὴ θορυβεῖν ἐφ’ οἷς ἂν λέγω ἀλλ’ ἀκούειν· καὶ γάρ, ὥς ἐγὼ οἶμαι, ὀνήσεσθε ἀκούοντες. μέλλω γὰρ οὖν ἅττα ὑμῖν ἐρεῖν καὶ ἄλλα ἐφ’ οἷς ἴσως βοήσεσθε· ἀλλὰ μηδαμῶς ποιεῖτε τοῦτο. εὖ γὰρ ἴστε, ἔάν με ἀποκτείνητε τοιοῦτον ὄντα οἷον ἐγὼ λέγω, οὐκ ἐμὲ μείζω βλάψετε ἢ ὑμᾶς αὐτούς· ἐμὲ μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν βλάψειεν οὔτε Μέλητος οὔτε Ἄνυτος—οὐδὲ γὰρ ἂν δύναίτο—οὐ γὰρ οἶομαι θεμιτὸν [30δ] εἶναι ἀμείνονι ἀνδρὶ ὑπὸ χειρόνος βλάπτεσθαι. ἀποκτείνειε μεντὰν ἴσως ἢ ἐξελάσειεν ἢ ἀτιμώσειεν· ἀλλὰ ταῦτα οὗτος μὲν ἴσως οἶεται καὶ ἄλλος τις που μεγάλα κακά, ἐγὼ δ’ οὐκ οἶομαι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ποιεῖν ἢ οὗτοσι νῦν ποιεῖ, ἄνδρα ἀδίκως ἐπιχειρεῖν ἀποκτείνουσι. νῦν οὖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολλοῦ δέω ἐγὼ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ ἀπολογεῖσθαι, ὥς τις ἂν οἶοίτο, ἀλλὰ ὑπὲρ ὑμῶν, μὴ τι ἐξαμάρτητε περὶ τὴν τοῦ [30ε] θεοῦ δόσιν ὑμῖν ἐμοῦ καταψηφισάμενοι.</p>	<p>nam id iubet, scitote, deus; et ego arbitror nullum adhuc vobis maius bonum contigisse in civitate eo quod deo faciam ministerio. nihil enim circumiens aliud ago nisi ut suadeam et iunioribus et senioribus vestrum, ne corporum studio se dedant aut opum prius aut cuiusquam alius rei tam intente, quam animi ad optimam rationem formandi, monens non ex opibus exsistere virtutem, sed ex virtute opes et cetera omnia hominibus bona tum privatim tum publice. quae si dicens corrumpto adolescentes, perniciose haec sane fuerint; sin quis alia me dicere ait praeter illa, nihil dicit. quocirca ita responderim: Athenienses, obsequamini Anyto necne, et dimittatis me necne, nihil id refert, quoniam non aliter sum facturus, etiamsi saepius mihi fuerit moriendum.</p> <p>Ne tumultuemini, Athenienses, sed id quod vos rogavi, servate mihi ut ne tumultuemini ob ea quae dico, sed audiat; iuvabit enim vos, ut opinor, auditio. etenim dicturus vobis nunc sum alia quaedam; quibus fortasse reclamabitis; at nolite hoc facere. scitote videlicet vos, si morte me affecturi sitis talem qualem ego dico, non magis me laesuros esse quam vosmet ipsos. me enim nequaquam laedet nec Melitus, nec Anytus; neque enim potuerit; non enim fas esse arbitror meliorem virum laedi a deteriore. enimvero me occidet fortasse aut expellet aut ignominia notabit; et haec quidem fortasse hic aut alius quispiam, credo, maxima mala putat, ego vero non puto, sed multo magis id facere quod hic nunc facit, hominem iniuste audens occidere. nunc igitur, Athenienses, longe abest ut mea causa haec dicam, ut nonnemo putet, sed vestra causa, ne peccetis in dono quod deus vobis dedit, me condemnando.</p>
--	---

<p>ἐὰν γάρ με ἀποκτείνητε, οὐ ραδίως ἄλλον τοιοῦτον εὐρήσετε, ἀτεχνῶς—εἰ καὶ γελοιότερον εἰπεῖν—προσκεῖμενον τῇ πόλει ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὥσπερ ἵπῳ μεγάλῳ μὲν καὶ γενναίῳ, ὑπὸ μεγέθους δὲ νωθεστέρῳ καὶ δεομένῳ ἐγείρεσθαι ὑπὸ μύωπός τινος, οἷον δὴ μοι δοκεῖ ὁ θεὸς ἐμὲ τῇ πόλει προστεθηκέναι τοιοῦτόν τινα, ὃς ὑμᾶς ἐγείρων καὶ πείθων καὶ ὀνειδίζων ἓνα ἕκαστον [31α] οὐδὲν παύομαι τὴν ἡμέραν ὅλην πανταχοῦ προσκαθίζων. τοιοῦτος οὖν ἄλλος οὐ ραδίως ὑμῖν γενήσεται, ὃ ἄνδρες, ἀλλ’ ἐὰν ἐμοὶ πείθησθε, φείσεσθέ μου: ὑμεῖς δ’ ἴσως τάχ’ ἂν ἀχθόμενοι, ὥσπερ οἱ νυστάζοντες ἐγειρόμενοι, κρούσαντες ἅν με, πειθόμενοι Ἀνύτῳ, ραδίως ἂν ἀποκτείναιτε, εἴτα τὸν λοιπὸν βίον καθεύδοντες διατελοῖτε ἅν, εἰ μὴ τινα ἄλλον ὁ θεὸς ὑμῖν ἐπιπέμψειεν κηδόμενος ὑμῶν. ὅτι δ’ ἐγὼ τυγχάνω ὢν τοιοῦτος οἷος ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῇ πόλει δεδόσθαι, ἐνθὲνδε [31β] ἂν κατανοήσατε: οὐ γὰρ ἀνθρωπίνῳ ἔοικε τὸ ἐμὲ τῶν μὲν ἐμαυτοῦ πάντων ἡμεληκέναι καὶ ἀνέχεσθαι τῶν οἰκείων ἀμελουμένων τοσαῦτα ἤδη ἔτη, τὸ δὲ ὑμέτερον πράττειν ἀεὶ, ἰδίᾳ ἐκάστῳ προσιόντα ὥσπερ πατέρα ἢ ἀδελφὸν πρεσβύτερον πείθοντα ἐπιμελεῖσθαι ἀρετῆς. καὶ εἰ μὲν τι ἀπὸ τούτων ἀπέλαυνον καὶ μισθὸν λαμβάνων ταῦτα παρεκελευόμην, εἶχον ἂν τινα λόγον: νῦν δὲ ὁρᾶτε δὴ καὶ αὐτοὶ ὅτι οἱ κατήγοροι τᾶλλα πάντα ἀναισχύντως οὕτω κατηγοροῦντες τοῦτό γε οὐχ οἷοί τε ἐγένοντο ἀπαναισχυντῆσαι [31ξ] παρασχόμενοι μάρτυρα, ὥς ἐγὼ ποτέ τινα ἢ ἐπραξάμην μισθὸν ἢ ἤτησα. ἱκανὸν γάρ, οἶμαι, ἐγὼ παρέχομαι τὸν μάρτυρα ὥς ἀληθῆ λέγω, τὴν πενίαν.</p> <p>ἴσως ἂν οὖν δόξειεν ἄτοπον εἶναι, ὅτι δὴ ἐγὼ ἰδίᾳ μὲν ταῦτα συμβουλευῶ περιῶν καὶ πολυπραγμονῶ, δημοσίᾳ δὲ οὐ τολμῶ ἀναβαίνων εἰς τὸ πλῆθος τὸ ὑμέτερον συμβουλευεῖν τῇ πόλει.</p>	<p>nam si me occideritis, non facile talem invenietis alium, ita plane, quamquam dictu ridiculum erit, impositum a deo civitati velut magno quidem et generoso equo, sed ob corporis molem segniori, et qui incitamento est calcaris cuiusdam; et talem mihi videtur deus me civitati aposuisse, qui vos incitem et impellam, et obiurgem singulos, neque cessem totum diem omnibus locis vobis assidere. talis ergo alius non facile vobis continget, cives. quare, me si audietis, parcetis mihi. at vos offensi forsitan, velut dormitantes quum excitantur, me ferietis atque Anyto obsequuti temere occiditis, tum reliquum tempus perdormiscetis nisi quem alium deus vobis miserit cura permotus vestri. me autem talem esse, qui a deo civitati datus videar, hinc cognoscere poteritis; etenim non humanum videtur, quod ego mea omnia neglexi resque domesticas tot iam annos pessumire sivi, vestram autem rem assidue curo, privatim quemque adiens tamquam pater aut frater maior, et ad studium impellens virtutis. quodsi ullum ex ea re caperem fructum aut mercedem quaererem ex his adhortationibus, aliquid sequerer; nunc ipsi videtis, hos accusatores, quum in ceteris omnibus tam impudenter accusarint, tamen non eo impudentiae processisse, ut adhiberent qui testaretur, me ullam umquam mercedem aut exegisse aut postulavisse. contra enim, opinor, idoneum ego adhibeo testem vera me dicere, paupertatem.</p> <p>Fortasse igitur mirabile videatur, quod, quum ita privatim quemque consilio iuven circumiens atque aliena curans, publice non audeam prodire in concionem vestram, ut consilio iuven civitatem.</p>
---	---

<p>τούτου δὲ αἰτίον ἐστὶν ὃ ὑμεῖς ἐμοῦ πολλάκις ἀκηκόατε πολλαχοῦ λέγοντος, ὅτι μοι θεῖόν τι καὶ [31δ] δαιμόνιον γίνεται φωνή, ὃ δὴ καὶ ἐν τῇ γραφῇ ἐπικωμῶδων Μέλητος ἐγράψατο. ἐμοὶ δὲ τοῦτ' ἐστὶν ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον, φωνή τις γιγνομένη, ἥ ὅταν γένηται, αἰεὶ ἀποτρέπει με τοῦτο ὃ ἂν μέλλω πράττειν, προτρέπει δὲ οὐποτε. τοῦτ' ἐστὶν ὃ μοι ἐναντιοῦται τὰ πολιτικὰ πράττειν, καὶ παγκάλως γέ μοι δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι: εὗ γὰρ ἴστε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ ἐγὼ πάλαι ἐπεχείρησα πράττειν τὰ πολιτικὰ πράγματα, πάλαι ἂν ἀπολώλῃ καὶ οὗτ' ἂν ὑμᾶς ὠφελήκη [31ε] οὐδὲν οὗτ' ἂν ἐμαυτόν. καὶ μοι μὴ ἄχθεσθε λέγοντι τάληθῃ: οὐ γὰρ ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων σωθήσεται οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλῳ πλήθει οὐδενὶ γνησίως ἐναντιούμενος καὶ διακωλύων πολλὰ ἄδικα καὶ παράνομα ἐν τῇ πόλει γίνεσθαι, ἀλλ' [32α] ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν τῷ ὄντι μαχοῦμενον ὑπὲρ τοῦ δικαίου, καὶ εἰ μέλλει ὀλίγον χρόνον σωθήσεται, ἰδιωτεύειν ἀλλὰ μὴ δημοσιεύειν.</p>	<p>sed eius rei causa est, quam vos saepe a me audivistis passim dicente, divinum quiddam mihi obtingere, quod etiam in scripta accusatione sua Melitus derisit. mihi vero illud iam a puero audiri coeptum est, vox quaedam, quae quum auditur, semper revocat me ab eo quod forte facturus sum, impellit autem numquam. idque est quod mihi adversatur ne rempublicam tractem; ac pulcherrime adversari mihi videtur. nam profecto, Athenienses, si ego pridem aggressus essem in res civiles incumbere, pridem perissem, neque aut vobis utilitatis quicquam attulissem aut mihimet ipsi. at ne succensete mihi vera dicenti: nemo enim hominum salvus erit qui aut vobis aut cuicumque alii populo ingenue adversetur multaque contra ius et leges in civitate fieri prohibeat, sed necesse est vere pugnaturum pro iure, si vel ad breve tempus se salvum esse voluerit, vitam privatam, non publicam agere.</p>
<p>μεγάλα δ' ἐγωγε ὑμῖν τεκμήρια παρέξομαι τούτων, οὐ λόγους ἀλλ' ὃ ὑμεῖς τιμᾶτε, ἔργα. ἀκούσατε δὴ μοι τὰ συμβεβηκότα, ἵνα εἰδῆτε ὅτι οὐδ' ἂν ἐνὶ ὑπεικάθοιμι παρὰ τὸ δίκαιον δείσας θάνατον, μὴ ὑπείκων δὲ ἀλλὰ κἂν ἀπολοίμην. ἐρῶ δὲ ὑμῖν φορτικὰ μὲν καὶ δικανικά, ἀληθῆ δέ. ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἄλλην μὲν ἀρχὴν οὐδεμίαν [32β] πώποτε ἤρξα ἐν τῇ πόλει, ἐβούλευσα δέ: καὶ ἔτυχεν ἡμῶν ἡ φυλὴ Ἀντιοχίς πρυτανεύουσα ὅτε ὑμεῖς τοὺς δέκα στρατηγούς τοὺς οὐκ ἀνελομένους τοὺς ἐκ τῆς ναυμαχίας ἐβουλεύσασθε ἀθρόους κρίνειν, παρανόμως, ὥς ἐν τῷ ὑστέρω χρόνῳ πᾶσιν ὑμῖν ἔδοξεν. τότε ἐγὼ μόνος τῶν πρυτάνεων ἠναντιώθην ὑμῖν μηδὲν ποιεῖν παρὰ τοὺς νόμους καὶ ἐναντία ἐψηφισάμην: καὶ ἐτοίμων ὄντων ἐνδεικνύναι με καὶ ἀπάγειν τῶν ῥητόρων, καὶ ὑμῶν κελευόντων καὶ βοώντων, μετὰ τοῦ [32ξ] νόμου καὶ τοῦ δικαίου ὄμην μᾶλλον με δεῖν διακινδυνεύειν ἢ μεθ' ὑμῶν γενέσθαι μὴ δίκαια</p>	<p>gravia equidem dabo vobis argumenta eius rei, non dicta, sed quod vos magni ducitis, facta. audite ergo quae mihi acciderunt, ut cognoscatis nemini me contra ius et aequum cessurum esse mortis metu, quamquam, simul atque non cesserim, interiturus sim. dicam autem vobis molesta et iudicialia, sed vera tamen. namque ego, Athenienses, nullo umquam publico munere sum functus, praeterquam senatorio; ac forte tribus nostra Antiochis summum magistratum gerebat, quum vos decem praetores Illos, qui corpora in proelio navali caesorum non sustulerant, cunctos una sententia damnari iubebatis, contra leges, sicut posterius vobis omnibus visum est. tum ego solus e prytanibus adversatus sum vobis, quo minus quid faceretis contra leges, et contrariam sententiam tuli; atque quum rhetores parati essent me deferre atque in ius educere, vosque id iuberetis et acclamaretis, ego mihi ex lege et iusto periculum potius subeundum quam vobiscum</p>

<p>βουλευομένων, φοβηθέντα δεσμὸν ἢ θάνατον. καὶ ταῦτα μὲν ἦν ἔτι δημοκρατουμένης τῆς πόλεως· ἐπειδὴ δὲ ὀλιγαρχία ἐγένετο, οἱ τριάκοντα αὖ μεταπεμψάμενοί με πέμπτον αὐτὸν εἰς τὴν θόλον προσέταξαν ἀγαγεῖν ἐκ Σαλαμῖνος Λέοντα τὸν Σαλαμίνιον ἵνα ἀποθάνοι, οἷα δὴ καὶ ἄλλοις ἐκεῖνοι πολλοῖς πολλὰ προσέταττον, βουλόμενοι ὥς πλείστους ἀναπλῆσαι αἰτιῶν. τότε μέντοι ἐγὼ [32δ] οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ αὖ ἐνεδειξάμην ὅτι ἐμοὶ θανάτου μὲν μέλει, εἰ μὴ ἀγροικότερον ἦν εἰπεῖν, οὐδ' ὅτι οὖν, τοῦ δὲ μηδὲν ἄδικον μὴδ' ἀνόσιον ἐργάζεσθαι, τούτου δὲ τὸ πᾶν μέλει. ἐμὲ γὰρ ἐκείνη ἢ ἀρχὴ οὐκ ἐξέπληξεν, οὕτως ἰσχυρὰ οὔσα, ὥστε ἄδικόν τι ἐργάσασθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῆς θόλου ἐξήλθομεν, οἱ μὲν τέτταρες ὄχοντο εἰς Σαλαμῖνα καὶ ἡγαγον Λέοντα, ἐγὼ δὲ ὥχόμην ἀπιὼν οἴκαδε. καὶ ἴσως ἂν διὰ ταῦτα ἀπέθανον, εἰ μὴ ἡ ἀρχὴ διὰ ταχέων κατελύθη. καὶ [32ε] τούτων ὑμῖν ἔσονται πολλοὶ μάρτυρες.</p> <p>ἄρ' οὖν ἂν με οἴεσθε τοσάδε ἔτη διαγενέσθαι εἰ ἔπραττον τὰ δημόσια, καὶ πράττων ἀξίως ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἐβοήθουν τοῖς δικαίοις καὶ ὥσπερ χρὴ τοῦτο περὶ πλείστου ἐποιούμην; πολλοῦ γε δεῖ, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι· οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλος [33α] ἀνθρώπων οὐδεὶς. ἀλλ' ἐγὼ διὰ παντὸς τοῦ βίου δημοσίᾳ τε εἴ ποῦ τι ἔπραξα τοιοῦτος φανοῦμαι, καὶ ἰδίᾳ ὁ αὐτὸς οὗτος, οὐδενὶ πώποτε συγχωρήσας οὐδὲν παρὰ τὸ δίκαιον οὔτε ἄλλῳ οὔτε τούτων οὐδενὶ οὗς δὴ διαβάλλοντες ἐμέ φασιν ἐμοὺς μαθητὰς εἶναι. ἐγὼ δὲ διδάσκαλος μὲν οὐδενὸς πώποτ' ἐγενόμην· εἰ δέ τίς μου λέγοντος καὶ τὰ ἐμαυτοῦ πράττοντος ἐπιθυμοῖ ἀκούειν, εἴτε νεώτερος εἴτε πρεσβύτερος, οὐδενὶ πώποτε ἐφθόνησα, οὐδὲ χρήματα μὲν λαμβάνων διαλέγομαι</p>	<p>iniusta decernentibus faciendum esse putavi vinculorum aut mortis metu. atque haec quidem fiebant tum, quum adhuc popolare in civitate imperium erat; quum illud autem ad paucos pervenisset, triginta viri rursus me cum quattuor aliis arcessiverunt in tholum atque imperarunt ex Salamine huc adduci Leontem Salamimum, ut interficeretur; qualia illi etiam aliis multis multa imperabant, quum quam plurimos vellent maculare criminibus. tunc vero ego rursus non verbis, sed facto ostendi, me, nisi subrusticum est dictu, nihil plane mortem curare, ut autem nihil iniustum neque impium committerem, in eo omnem versari curam meam. me quidem illa potestas adeo violenta non perterruit, ut iniustum quicquam committerem, sed ut ex tholo egressi sumus, ceteri quattuor iverunt Salamina atque huc adduxerunt Leontem, ego autem abi domum. et forsitan haec mihi causa fuisset mortis, nisi ista potestas cito sublata esset. huius autem rei vobis plurimi erunt testes.</p> <p>num ergo putatis me tot annos superaturum fuisse, si res publicas tractassem bonique viri functus officio iustitiae patrocিনatus essem atque hoc ut decet, plurimi fecissem? multum sane abest, Athenienses; neque enim alius quisquam hominum potuerit. at ego per omnem vitam et publice sicubi quid egi talis reperiar et privatim idem ille, utpote qui nemini umquam concesserim quicquam praeter aequum neque alii neque horum cuiquam, quos ii qui me calumniantur dicunt meos discipulos esse. ego autem nullius umquam magister fui; sed si quis me loquentem et meas res obeuntem audire cupit, sive iunior sive senior, neminem umquam prohibui. neque vero is sum qui pecunia accepta disseram.</p>
--	--

<p>[33β] μὴ λαμβάνων δὲ οὐ, ἀλλ' ὁμοίως καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι παρέχω ἐμαντὸν ἐρωτᾶν, καὶ ἐάν τις βούληται ἀποκρινόμενος ἀκούειν ὧν ἂν λέγω. καὶ τούτων ἐγὼ εἶτε τις χρηστὸς γίγνεται εἶτε μή, οὐκ ἂν δικαίως τὴν αἰτίαν ὑπέχοιμι, ὧν μήτε ὑπεσχόμενῃ μηδενὶ μηδὲν πώποτε μάθημα μήτε ἐδίδαξα: εἰ δὲ τίς φησι παρ' ἐμοῦ πώποτε τι μαθεῖν ἢ ἀκοῦσαι ἰδία ὅτι μὴ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, εὖ ἴστε ὅτι οὐκ ἄληθῆ λέγει.</p> <p>ἀλλὰ διὰ τί δὴ ποτε μετ' ἐμοῦ χαίρουσί τινες πολὺν [33ξ] χρόνον διατρίβοντες; ἀκηκόατε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐγὼ εἶπον: ὅτι ἀκούοντες χαίρουσιν ἐξεταζομένοις τοῖς οἰομένοις μὲν εἶναι σοφοῖς, οὗσι δ' οὐ. ἔστι γὰρ οὐκ ἀηδὲς. ἐμοὶ δὲ τοῦτο, ὡς ἐγὼ φημι, προστέτακται ὑπὸ τοῦ θεοῦ πράττειν καὶ ἐκ μαντείων καὶ ἐξ ἐνυπνίων καὶ παντὶ τρόπῳ ὧπέρ τις ποτε καὶ ἄλλη θεία μοῖρα ἀνθρώπῳ καὶ ὁτιοῦν προσέταξε πράττειν. ταῦτα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ἀληθῆ ἐστὶν καὶ εὐέλεγκτα. εἰ γὰρ δὴ ἔγωγε τῶν νέων [33δ] τοὺς μὲν διαφθείρω τοὺς δὲ διέφθαρκα, χρῆν δῆπου, εἶτε τινὲς αὐτῶν πρεσβύτεροι γενόμενοι ἔγνωσαν ὅτι νέοις οὗσιν αὐτοῖς ἐγὼ κακὸν πώποτε τι συνεβούλευσα, νυνὶ αὐτοὺς ἀναβαίνοντας ἐμοῦ κατηγορεῖν καὶ τιμωρεῖσθαι: εἰ δὲ μὴ αὐτοὶ ἠθέλον, τῶν οἰκείων τινὰς τῶν ἐκείνων, πατέρας καὶ ἀδελφούς καὶ ἄλλους τοὺς προσήκοντας, εἴπερ ὑπ' ἐμοῦ τι κακὸν ἐπεπόνθεσαν αὐτῶν οἱ οἰκεῖοι, νῦν μεμνησθαι καὶ τιμωρεῖσθαι. πάντως δὲ πάρεσιν αὐτῶν πολλοὶ ἐνταυθοῖ οὓς ἐγὼ ὀρῶ, πρῶτον μὲν Κρίτων οὗτος, ἐμὸς ἡλικιώτης [33ε] καὶ δημότης, Κριτοβούλου τοῦδε πατήρ, ἔπειτα Λυσανίας ὁ Σφήτιος, Αἰσχίνου τοῦδε πατήρ, ἔτι δ' Ἀντιφῶν ὁ Κηφισιεύς οὗτος, Ἐπιγένους πατήρ,</p>	<p>non accepta omittam, sed diviti pariter atque pauperi me praebeo ut me interroget, et si cui libet, respondens audiat quae dico. atque horum, sive quis probus fit sive improbus, culpam non susinuerim iure, quum nulli eorum quicquam doctrinae neque promiserim neque tradiderim si quis autem dicit se a me umquam aut didicisse aut privatim audisse, quod non etiam ceteri omnes, is, scitote, verum non dicit.</p> <p>sed quam tandem ob causam nonnulli diu cum voluptate mecum versantur? audistis, Athenienses: veram rei rationem vobis exposui, oblectari eos quum audiant explorari qui se sapientes esse putent, ut non sint; est enim res haud iniucunda. mihi autem hoc, sicut ego aio, imperatum est a deo ut faciam tum per vaticinia tum per somnia tum quocumque demum mode alia sors divina homini imperare aliquid solet ut agat. haec, Athenienses, et vera sunt et facile possunt convinci. nam si ego iuniores partim corrumpo partim corrumpi, sane oportebat eos, si qui seniores facti cognorunt sibi, quum adolescentes essent, in aliqua re umquam me male consuluisse, nunc ipsos prodire meque accusare atque ulcisci; sin autem ipsi nollent, aliqui certe ex cognatis ipsorum, patres aut fratres aut alii necessarii, debebant, si quod malum a me cognati eorum perpassi essent, nunc meminisse. sane etiam adsunt eorum multi hic quos video; primum Crito hic, meus aequalis et popularis, Critobuli huius pater, dem Lysanias Sphettius, Aeschinis huius pater, item Antiphon Cephisiensis hic, Epigenis pater;</p>
--	---

<p>ἄλλοι τοίνυν οὗτοι ὧν οἱ ἀδελφοὶ ἐν ταύτῃ τῇ διατριβῇ γεγόνασιν, Νικόστρατος Θεοζοτίδου, ἀδελφὸς Θεοδότου—καὶ ὁ μὲν Θεόδοτος τετελευτήκεν, ὥστε οὐκ ἂν ἐκεῖνός γε αὐτοῦ καταδειθεῖ—καὶ Παράλιος ὅδε, ὁ Δημοδόκου, οὗ ἦν Θεάγης ἀδελφός· ὅδε δὲ [34α] Ἀδείμαντος, ὁ Ἀρίστωνος, οὗ ἀδελφός οὗτοσὶ Πλάτων, καὶ Αἰαντόδωρος, οὗ Ἀπολλόδωρος ὅδε ἀδελφός. καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐγὼ ἔχω ὑμῖν εἰπεῖν, ὧν τινα ἐχρῆν μάλιστα μὲν ἐν τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ παρασχέσθαι Μέλητον μάρτυρα· εἰ δὲ τότε ἐπελάθετο, νῦν παρασχέσθω—ἐγὼ παραχωρῶ—καὶ λεγέτω εἴ τι ἔχει τοιοῦτον. ἀλλὰ τούτου πᾶν τὸναντίον εὐρήσετε, ὧ ἄνδρες, πάντας ἐμοὶ βοηθεῖν ἐτοίμους τῷ διαφθεύοντι, τῷ κακὰ ἐργαζομένῳ τοὺς οἰκείους αὐτῶν, ὥς φασι Μέλητος καὶ [34β] Ἄνυτος. αὐτοὶ μὲν γὰρ οἱ διεφθαρμένοι τάχ' ἂν λόγον ἔχοιεν βοηθοῦντες· οἱ δὲ ἀδιάφθοροι, πρεσβύτεροι ἤδη ἄνδρες, οἱ τούτων προσήκοντες, τίνα ἄλλον ἔχουσι λόγον βοηθοῦντες ἐμοὶ ἀλλ' ἢ τὸν ὀρθόν τε καὶ δίκαιον, ὅτι συνίσασι Μελήτῳ μὲν ψευδομένῳ, ἐμοὶ δὲ ἀληθεύοντι;</p> <p>εἶεν δὴ, ὧ ἄνδρες· ἃ μὲν ἐγὼ ἔχοιμ' ἂν ἀπολογεῖσθαι, σχεδὸν ἐστὶ ταῦτα καὶ ἄλλα ἴσως τοιαῦτα. τάχα δ' ἂν τις [34ξ] ὑμῶν ἀγανακτήσειεν ἀναμνησθεὶς ἑαυτοῦ, εἰ ὁ μὲν καὶ ἐλάττω τουτουῖ τοῦ ἀγῶνος ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος ἐδεήθη τε καὶ ἰκέτευσε τοὺς δικαστὰς μετὰ πολλῶν δακρύων, παιδίᾳ τε αὐτοῦ ἀναβιβασάμενος ἵνα ὅτι μάλιστα ἐλεηθεῖ, καὶ ἄλλους τῶν οἰκείων καὶ φίλων πολλοὺς, ἐγὼ δὲ οὐδὲν ἄρα τούτων ποιήσω, καὶ ταῦτα κινδυνεύων, ὥς ἂν δόξαιμι, τὸν ἔσχατον κίνδυνον. τάχ' ἂν οὖν τις ταῦτα ἐννόησας αὐθαδέστερον ἂν πρὸς με σχοίῃ καὶ ὀργισθεὶς αὐτοῖς τούτοις θεῖτο ἂν μετ' [34δ] ὀργῆς τὴν ψῆφον.</p>	<p>atque alii etiam hi, quorum fratres sermonibus illis interfuerunt, Nicostratus Theosdotidis filius, Theodoti frater: (et Theodotus quidem obiit, ut ille mihi non potuerit apud hunc deprecator esse), tum Paralus hic Demodoci filius; cuius frater erat Theages, et hic Adimantus Aristonis filius, cuius hicce Plato frater est, et Aeantodorus; cuius frater est hic Apollodorus; et alios plurimos ego vobis nominare possum, quorum omnino aliquem debebat Melitus in actione sua adhibere testem; quodsi tunc oblitus est, nunc adhibeat (ego non impedio) et dicat si quid eiusmodi habet. verum plane contra invenietis, cives: omnes mihi succurrere paratos, corruptori, qui malefacit cognatis ipsorum, ut aiunt Melitus et Anytus. etenim ipsis quidem corruptis forsitan esse possit ratio cur succurrant; incorruptis vero, iam senioribus viris, illorum necessariis, quae potest ratio esse succurrendi mihi, nisi recta haec et iusta, quod sciunt Melitum mentiri, me autem vera loqui?</p> <p>Iam vero, cives, quae habui pro me dicenda, haec fere sunt atque alia, opinor, eiusdem modi. fortasse autem aliquis vestrum indignabitur memor sui, si, quum ipse quondam vel leviores in periculo quam periculum hoc meum est versatus oraverit iudices suppliciterque rogaverit multis cum lacrimis, simul, quo magis misericordiam moveret, productis filiis suis et aliis cognatorum atque amicorum multis, ego nunc huiusmodi nihil faciam, quamvis in extremum, ut videor, adductus discrimen. ergo fortasse aliquis haec cogitans pertinacior in me erit hisque ipsis offensus calculum iracunde mittet.</p>
--	--

εἰ δὴ τις ὑμῶν οὕτως ἔχει—οὐκ ἀξιῶ μὲν γὰρ ἔγωγε, εἰ δ' οὖν—
 ἐπεικῇ ἂν μοι δοκῶ πρὸς τοῦτον λέγειν λέγων ὅτι ‘ἐμοί, ὦ
 ἄριστε, εἰσὶν μὲν πού τινες καὶ οἰκεῖοι· καὶ γὰρ τοῦτο αὐτὸ τὸ τοῦ
 Ὀμήρου, οὐδ’ ἐγὼ ‘ἀπὸ δρυὸς οὐδ’ ἀπὸ πέτρης’ πέφυκα ἀλλ’ ἐξ
 ἀνθρώπων, ὥστε καὶ οἰκεῖοί μοι εἰσι καὶ ὑεῖς γε, ὦ ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι, τρεῖς, εἷς μὲν μενιόχου ἥδη, δύο δὲ παῖδες· ἀλλ’ ὅμως
 οὐδένα αὐτῶν δεῦρο ἀναβιβασάμενος δεήσομαι ὑμῶν
 ἀποψηφίσασθαι.’ τί δὴ οὖν οὐδὲν τούτων ποιήσω; οὐκ
 αὐθαδιζόμενος, ὦ ἄνδρες [34ε] Ἀθηναῖοι, οὐδ’ ὑμᾶς ἀτιμάζων,
 ἀλλ’ εἰ μὲν θαρραλέως ἐγὼ ἔχω πρὸς θάνατον ἢ μή, ἄλλος λόγος,
 πρὸς δ’ οὖν δόξαν καὶ ἐμοί καὶ ὑμῖν καὶ ὅλῃ τῇ πόλει οὐ μοι δοκεῖ
 καλὸν εἶναι ἐμὲ τούτων οὐδὲν ποιεῖν καὶ τηλικόνδε ὄντα καὶ
 τοῦτο τοῦνομα ἔχοντα, εἴτ’ οὖν ἀληθὲς εἴτ’ οὖν ψεῦδος, ἀλλ’ οὖν
 δεδογμένον [35α] γέ ἐστὶ τῷ Σωκράτῃ διαφέρειν τῶν πολλῶν
 ἀνθρώπων. εἰ οὖν ὑμῶν οἱ δοκοῦντες διαφέρειν εἴτε σοφία εἴτε
 ἀνδρεία εἴτε ἄλλη ἡτινιοῦν ἀρετῇ τοιοῦτοι ἔσονται, αἰσχρὸν ἂν
 εἴη· οἷοις περ ἐγὼ πολλάκις ἐώρακά τινας ὅταν κρίνονται,
 δοκοῦντας μὲν τι εἶναι, θαυμάσια δὲ ἐργαζομένους, ὥς δεινὸν τι
 οἰομένους πείσεσθαι εἰ ἀποθανοῦνται, ὥστερ ἀθανάτων
 ἐσομένων ἂν ὑμεῖς αὐτοὺς μὴ ἀποκτείνητε· οἱ ἐμοί δοκοῦσιν
 αἰσχύνῃ τῇ πόλει περιάπτειν, ὥστ’ ἂν τινα καὶ τῶν ξένων [35β]
 ὑπολαβεῖν ὅτι οἱ διαφέροντες Ἀθηναίων εἰς ἀρετὴν, οὓς αὐτοὶ
 ἐαυτῶν ἐν τε ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς προκρίνουσιν,
 οὗτοι γυναικῶν οὐδὲν διαφέρουσιν. ταῦτα γάρ, ὦ ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι, οὔτε ὑμᾶς χρὴ ποιεῖν τοὺς δοκοῦντας καὶ ὀπιοῦν τι
 εἶναι, οὐτ’ ἂν ἡμεῖς ποιῶμεν, ὑμᾶς ἐπιτρέπειν, ἀλλὰ τοῦτο αὐτὸ
 ἐνδείκνυσθαι, ὅτι πολὺ μᾶλλον καταψηφιεῖσθε τοῦ τὰ ἐλεῖν
 ταῦτα δρᾶματα εἰσάγοντος καὶ καταγέλαστον τὴν πόλιν
 ποιοῦντος ἢ τοῦ ἡσύχιαν ἄγοντος.

quo animo si quis est vestrum (id quod equidem nolim), sed si est,
 convenienter mihi videor haec ei verba dicturus esse: sunt
 quidem, vir optime mihi quoque cognati; nam, ut ipsis Homeri
 verbis utar, non sum ex quercu aut rupe oriundus, sed ab
 hominibus; unde et cognati mihi sunt, Athenienses, et filii tres,
 unus iam adolescens, duo vero parvuli; verumtamen nullum
 eorum huc producam, ut a vobis exorem absolutionem. Cur
 tandem igitur nihil huiusmodi faciam? Non arroganti contumacia,
 Athenienses, nec vestri contemptu; etenim an ego fidenti animo
 mortem exspectem necne, alia est res; verum ad existimationem et
 meam et vestram omninoque civitatis non convenire mihi arbitror
 huiusmodi quicquam facere, qui et id aetatis sim et hoc nomen
 habeam, sive illud merito sive immerito; certe opinio est,
 Socratem aliqua re praestare plerisque hominibus. iam si ii
 vestrum qui videntur praestare aut sapientia aut fortitudine aut
 alia quacumque virtute ita se gesserint, turpe id fuerit, quales ego
 saepe vidi in iudiciis, qui aliquid esse viderentur, mira tamen
 facientes, quippe putantes indigni quid se passuros esse ubi
 moriendum foret. quasi immortales essent futuri, si a vobis non
 occiderentur; qui quidem mihi labem adspergere videntur civitati,
 adeo ut exterorum nonnemo existimare possit, virtute excellentes
 inter Athenienses, quos quisque sibimet ipsi in magistratibus
 ceterisque honoribus mandandis praeponere soleat, eos nihilo
 praestantiores mulierculis esse. haec igitur, Athenienses, nec nos
 facere decet, qualescumque esse videmur, nec si nos faciamus, a
 vobis concenendum est, sed hoc ipsum ostendendum, multo
 potius damnatos vos esse eum, qui misabilia haec spectacula
 edat faciatque ut civitas derideatur, quam qui se teneat quietus.

<p>χωρίς δὲ τῆς δόξης, ὃ ἄνδρες, οὐδὲ δίκαιόν μοι δοκεῖ [35ξ] εἶναι δεῖσθαι τοῦ δικαστοῦ οὐδὲ δεόμενον ἀποφεύγειν, ἀλλὰ διδάσκειν καὶ πείθειν. οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ κάθεται ὁ δικαστής, ἐπὶ τῷ καταχαρίζεσθαι τὰ δίκαια, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κρίνειν ταῦτα: καὶ ὁμώμοκεν οὐ χαριεῖσθαι οἷς ἂν δοκῇ αὐτῷ, ἀλλὰ δικάσειν κατὰ τοὺς νόμους. οὐκ οὖν χρὴ οὔτε ἡμᾶς ἐθίζειν ὑμᾶς ἐπιορκεῖν οὔθ' ὑμᾶς ἐθίζεσθαι: οὐδέτεροι γὰρ ἂν ἡμῶν εὐσεβοῖεν. μὴ οὖν ἀξιούτέ με, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοιαῦτα δεῖν πρὸς ὑμᾶς πράττειν ἢ μήτε ἡγοῦμαι καλὰ εἶναι μήτε [35δ] δίκαια μήτε ὅσια, ἄλλως τε μέντοι νῆ Δία πάντως καὶ ἀσεβείας φεύγοντα ὑπὸ Μελήτου τουτουῖ. σαφῶς γὰρ ἂν, εἰ πείθοιμι ὑμᾶς καὶ τῷ δεῖσθαι βιαζοίμην ὁμωμοκότας, θεοὺς ἂν διδάσκοιμι μὴ ἡγεῖσθαι ὑμᾶς εἶναι, καὶ ἀτεχνῶς ἀπολογούμενος κατηγοροίην ἂν ἐμαυτοῦ ὡς θεοὺς οὐ νομίζω. ἀλλὰ πολλοῦ δεῖ οὕτως ἔχειν: νομίζω τε γάρ, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὡς οὐδεὶς τῶν ἐμῶν κατηγορῶν, καὶ ὑμῖν ἐπιτρέπω καὶ τῷ θεῷ κρίναι περὶ ἐμοῦ ὅπῃ μέλλει ἐμοί τε ἄριστα εἶναι καὶ ὑμῖν. [35ε]</p>	<p>praeter ea quae ad existimationem spectant, cives, nec iustum mihi videtur esse exorare iudicem aut ab exorato absolvi, sed docere ac persuadere; non enim ad hoc sedet iudex ut ius gratificetur, sed rem ut iudicet, utpote iuratus se non gratificaturum esse, quibuscumque libeat ipsi, sed iudicaturum ex legibus. quocirca nec nobis licet assuefacere vos ad peierandum, nec vobis assuefieri; neutri enim nostrum pietatem servarent. ne igitur putate, Athenienses, ea mihi apud vos facienda, quae neque honesta nec iusta nec pia esse censeo, quum alias omnino, pro Iuppiter, tum maxime nunc impietatis arcessitus ab hocce Melito. nam si persuadendo atque exorando vim vobis afferrem iuratis, aperte docerem non statuendos vobis deos esse, et plane causam dicens accusarem memet ipsum, tamquam deos non esse putantem. sed tantum abest ut id faciam, Athenienses, ut magis etiam esse deos putem quam meorum quisquam accusatorum, iamque vobis permitto ac deo iudicare de me, sicut optimum tum mihii futurum est tum vobis.</p>
<p>τὸ μὲν μὴ ἀγανακτεῖν, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐπὶ τούτῳ [36α] τῷ γεγονότι, ὅτι μου κατεψηφίσασθε, ἄλλα τέ μοι πολλὰ συμβάλλεται, καὶ οὐκ ἀνέλπιστόν μοι γέγονεν τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον θαυμάζω ἐκατέρων τῶν ψήφων τὸν γεγονότα ἀριθμόν. οὐ γὰρ φόβον ἔγωγε οὕτω παρ' ὀλίγον ἔσεσθαι ἀλλὰ παρὰ πολὺ: νῦν δέ, ὡς ἔοικεν, εἰ τριάκοντα μόναι μετέπεσον τῶν ψήφων, ἀπεπεφύγη ἂν. Μέλητον μὲν οὖν, ὡς ἐμοί δοκῶ, καὶ νῦν ἀποπέφευγα, καὶ οὐ μόνον ἀποπέφευγα, ἀλλὰ παντὶ δῆλον τοῦτό γε, ὅτι εἰ μὴ ἀνέβη Ἄνυτος καὶ Λύκων κατηγορήσοντες ἐμοῦ, κἄν ὥφλε [36β] χιλίας δραχμᾶς, οὐ μεταλαβὼν τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων.</p>	<p>Quamobrem haud moleste feram, Athenienses, hanc quae evenit damnationem, quum aliae mihi multae sunt causae tum haec, quod non inopinanti mihi id factum est, sed multo magis utrorumque calculorum miror effectum numerum. non enim putaram fore ut tam parum differrent, sed ut multum; nunc autem, si tres modo calculi aliter cecidissent, opinor, evasissem. ac Melitum quidem iam videor mihi evasisse, neque evasi tantum, sed nemini hoc dubium est quin, nisi Anytus et Lyco ad me accusandum surrexissent, ipse mille drachmis fuisset multatus, quippe qui quintam calculorum partem non tulisset.</p>

<p>τιμᾶται δ' οὖν μοι ὁ ἀνὴρ θανάτου. εἶεν· ἐγὼ δὲ δὴ τίνος ὑμῖν ἀντιτιμήσομαι, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι; ἢ δῆλον ὅτι τῆς ἀξίας; τί οὖν; τί ἄξιός εἰμι παθεῖν ἢ ἀποτεῖσαι, ὅτι μαθὼν ἐν τῷ βίῳ οὐχ ἡσυχίαν ἦγον, ἀλλ' ἀμελήσας ὥνπερ οἱ πολλοί, χρηματισμοῦ τε καὶ οἰκονομίας καὶ στρατηγιῶν καὶ δημηγοριῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν καὶ συνωμοσιῶν καὶ στάσεων τῶν ἐν τῇ πόλει γιγνομένων, ἡγησάμενος ἐμαυτὸν [36ξ] τῷ ὄντι ἐπιεικέστερον εἶναι ἢ ὥστε εἰς ταῦτ' ἰόντα σφῆζεσθαι, ἐνταῦθα μὲν οὐκ ἦα οἷ ἐλθὼν μήτε ὑμῖν μήτε ἐμαυτῷ ἔμελλον μηδὲν ὄφελος εἶναι, ἐπὶ δὲ τὸ ἰδίᾳ ἕκαστον ἰὼν εὐεργετεῖν τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν, ὡς ἐγὼ φημι, ἐνταῦθα ἦα, ἐπιχειρῶν ἕκαστον ὑμῶν πείθειν μὴ πρότερον μήτε τῶν ἑαυτοῦ μηδενὸς ἐπιμελεῖσθαι πρὶν ἑαυτοῦ ἐπιμεληθεῖν ὅπως ὡς βέλτιστος καὶ φρονιμώτατος ἔσοιτο, μήτε τῶν τῆς πόλεως, πρὶν αὐτῆς τῆς πόλεως, τῶν τε ἄλλων οὕτω κατὰ τὸν [36δ] αὐτὸν τρόπον ἐπιμελεῖσθαι—τί οὖν εἰμι ἄξιος παθεῖν τοιοῦτος ὢν; ἀγαθόν τι, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ δεῖ γε κατὰ τὴν ἀξίαν τῇ ἀληθείᾳ τιμᾶσθαι· καὶ ταῦτά γε ἀγαθὸν τοιοῦτον ὅτι ἂν πρέποι ἐμοί. τί οὖν πρέπει ἀνδρὶ πένητι εὐεργέτη δεομένῳ ἄγειν σχολὴν ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ παρακελεύσει; οὐκ ἔσθ' ὅτι μᾶλλον, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πρέπει οὕτως ὡς τὸν τοιοῦτον ἄνδρα ἐν πρυτανείῳ σιτεῖσθαι, πολὺ γε μᾶλλον ἢ εἴ τις ὑμῶν ἵπῳ ἢ συνωρίδι ἢ ζεύγει νενίκηκεν Ὀλυμπίασιν· ὁ μὲν γὰρ ὑμᾶς ποιεῖ εὐδαίμονας δοκεῖν εἶναι, ἐγὼ δὲ [36ε] εἶναι, καὶ ὁ μὲν τροφῆς οὐδὲν δεῖται, ἐγὼ δὲ δέομαι. εἰ οὖν δεῖ με κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ἀξίας τιμᾶσθαι, τούτου [37α] τιμῶμαι, ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως.</p> <p>ἴσως οὖν ὑμῖν καὶ ταυτὶ λέγων παραπλησίως δοκῶ λέγειν ὥσπερ περὶ τοῦ οἴκου καὶ τῆς ἀντιβολήσεως, ἀπαυθαδιζόμενος· τὸ δὲ οὐκ ἔστιν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοιοῦτον ἀλλὰ τοιόνδε μᾶλλον.</p>	<p>Aestimat ergo mihi vir litem poenamque morte. Iam quam re ego contra aestimabo, Athenienses? an patet ea quam commeruerim? quid igitur? quam poenam commerui aut multam, quod sciens non quievi in vita, sed nihil curans ea quae plerique, quaestum, rem familiarem, imperia, concionatorum munus reliquasque potestates et conspirationes et seditiones quae in civitate fiunt, quum putarem me probiorem revera esse quam ut ex talibus salutem quaererem, non egi hoc ut obirem ea quibus obeundis nec vobis nec mihi ipsi quicquam utilitatis afferre potuissem, sed ut quemque privatim maximo ut ego arbitror, beneficio afficerem, hoc unum egi cuique vestrum suadere studens ne suarum rerum ullius curam susciperet prius quam sui ipsius suscepisset, ut quam optimus et prudentissimus fieret, neve negotiorum civitatis prius quam ipsius civitatis, eodemque modo ceterarum item rerum curam et cogitationem susciperet? quid igitur commerui talis qui fuerim? Boni sane aliquid, Athenienses, si modo pro dignitate atque ex vero aestimari oportet, et quidem boni id genus quod conveniat mihi. iam quid convenit pauperi viro bene merenti, qui otio indiget ut vos ad virtutem adhortetur? nihil est quod tam conveniat, Athenienses, tali viro magis, quam ut ei victus quotidianus in prytaneo publice praebeatur, multoque id magis quam si quis vestrum equo aut bigis aut alio curriculo Olympiis vicit; is enim vos facit ut beati videamini esse, ego autem ut sitis; isque victu non indiget, ego autem indigeo. itaque si me oportet ex vero ac pro dignitate aestimare, victum dicam in prytaneo.</p> <p>Fortasse igitur vobis, quum haec dico, similiter videor dicere ac de miseratione et obsecratione, arroganter contumax; verum non ita se res habet, Athenienses, sed hoc potius modo.</p>
---	---

πέπεισμαι ἐγὼ ἐκὼν εἶναι μηδένα ἀδικεῖν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὑμᾶς
 τοῦτο οὐ πείθω: ὀλίγον γὰρ χρόνον ἀλλήλοις διειλέγμεθα. ἐπεί,
 ὥς ἐγῶμαι, εἰ ἦν ὑμῖν νόμος, ὥσπερ καὶ ἄλλοις ἀνθρώποις, περὶ
 θανάτου μὴ μίαν ἡμέραν [37β] μόνον κρίνειν ἀλλὰ πολλὰς,
 ἐπείσθητε ἄν: νῦν δ' οὐ ῥάδιον ἐν χρόνῳ ὀλίγῳ μεγάλας διαβολὰς
 ἀπολύεσθαι. πεπεισμένος δὴ ἐγὼ μηδένα ἀδικεῖν πολλοῦ δέω
 ἑμαυτὸν γε ἀδικήσῃν καὶ κατ' ἑμαυτοῦ ἐρεῖν αὐτὸς ὥς ἄξιός εἰμι
 τοῦ κακοῦ καὶ τιμῆσεσθαι τοιοῦτου τινὸς ἑμαυτῷ. τί δέισας; ἢ μὴ
 πάθω τοῦτο οὗ Μέλῃτός μοι τιμᾶται, ὃ φημι οὐκ εἰδέναι οὔτ' εἰ
 ἀγαθὸν οὔτ' εἰ κακόν ἐστιν; ἀντὶ τούτου δὴ ἔλωμαι ὧν εὖ οἶδά τι
 κακῶν ὄντων τούτου τιμησάμενος; πότερον δεσμοῦ; [37ξ] καὶ τί
 με δεῖ ζῆν ἐν δεσμοτηρίῳ, δουλεύοντα τῇ αἰεὶ καθισταμένῃ ἀρχῇ,
 τοῖς ἑνδεκά; ἀλλὰ χρημάτων καὶ δεδέσθαι ἕως ἄν ἐκτείσω; ἀλλὰ
 ταῦτόν μοι ἐστὶν ὅπερ νυνδὴ ἔλεγον: οὐ γὰρ ἔστι μοι χρήματα
 ὁπόθεν ἐκτείσω. ἀλλὰ δὴ φυγῆς τιμήσωμαι; ἴσως γὰρ ἂν μοι
 τούτου τιμήσαιτε. πολλὴ μεντὰν με φιλονηχία ἔχοι, ὃ ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι, εἰ οὕτως ἀλόγιστός εἰμι ὥστε μὴ δύνασθαι λογίζεσθαι
 ὅτι ὑμεῖς μὲν ὄντες πολῖταί μου οὐχ οἷοί τε ἐγένεσθε ἐνεγκεῖν τὰς
 ἐμὰς [37δ] διατριβὰς καὶ τοὺς λόγους, ἀλλ' ὑμῖν βαρύτεραι
 γεγόνασιν καὶ ἐπιφθονώτεραι, ὥστε ζητεῖτε αὐτῶν νυνὶ
 ἀπαλλαγῆναι: ἄλλοι δὲ ἄρα αὐτὰς οἴσουσι ῥαδίως; πολλοῦ γε δεῖ,
 ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι. καλὸς οὖν ἂν μοι ὁ βίος εἴη ἐξελθόντι
 τηλικῶδε ἀνθρώπῳ ἄλλην ἐξ ἄλλης πόλεως ἀμειβομένῳ καὶ
 ἐξελαυνομένῳ ζῆν. εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι ὅποι ἂν ἔλθω, λέγοντος ἐμοῦ
 ἀκροάσονται οἱ νέοι ὥσπερ ἐνθάδε: κἂν μὲν τούτους ἀπελαύνω,
 οὗτοί με αὐτοὶ ἐξελῶσι πείθοντες τοὺς πρεσβυτέρους: [37ε] ἐὰν
 δὲ μὴ ἀπελαύνω, οἱ τούτων πατέρες δὲ καὶ οἰκεῖοι δι' αὐτοὺς
 τούτους.

persuasum est mihi, a me sciente neminem affici iniuria
 (quamquam vobis id non persuadeo; brevius enim tempus
 sermones inter nos contulimus; nam, ni fallor, si lex esset vobis,
 sic ut apud alios homines est, morte ne quis multetur unius tantum
 diei iudicio, sed plurium, persuaderi illud vobis potuisset; nunc
 autem non facile est tam brevi tempore tantas calumnias diluere,
 sed persuasum quum mihi sit, a me neminem affici iniuria,
 multum abest ut me ipsum iniuria afficiam, meque ipse dicam
 aliquo malo dignum aut huiusmodi aliquid commeruisse. quonam
 adductus timore hoc faciam? num ne mihi eveniat id quod Melitus
 me dicit commeruisse, quod nego me scire bonum malumne sit?
 pro hoc igitur eligam aliquid ex iis quae certo scio mala esse,
 idque me dicam commeruisse? num vincula? et quid me opus est
 vivere in carcere, servientem eorum qui quoque tempore
 constituentur potestati, undecimvirosum? an pecuniariam poenam,
 et in vinculis retineri, donec solvam? at hoc idem mihi esset quod
 modo dicebam: nihil mihi est pecuniae, unde solvam. exsilione
 aestimabo litem? fortasse enim ratam facietis hanc aestimationem.
 multa sane tenerer vitae cupiditate, si tam insipiens essem ut non
 possem reputare, quum vos, cives mei, perferre non potueritis
 meos sermones et orationes, quae vobis adeo molesta et invidiosa
 fuerunt, ut iam ab eis liberari velitis, num alii homines facile ea
 laturi sint; multum sane abest, Athenienses. pulchra sane mihi vita
 erit, si ego hoc aetatis demigrans hinc urbemque aliam ex alia
 mutans et undique expulsus vivam; certo enim scio, quocumque
 venero, uti hac in urbe, non defore qui disserentem me audiant
 adolescentes; ac si eos repellam, hi me ipsi expellent, inductis ad
 id senioribus; sin non repellam, facient illud eorum et patres et
 cognati, eorum causa ipsorum.

<p>ἴσως οὖν ἂν τις εἴποι: ‘σιγῶν δὲ καὶ ἡσυχίαν ἄγων, ὃ Σώκρατες, οὐχ οἷός τ’ ἔση ἡμῖν ἐξελθὼν ζῆν;’ τουτὶ δὴ ἐστὶ πάντων χαλεπώτατον πεῖσαι τινας ὑμῶν. ἐάντε γὰρ λέγω ὅτι τῷ θεῷ ἀπειθεῖν τοῦτ’ ἐστὶν καὶ διὰ τοῦτ’ ἀδύνατον [38α] ἡσυχίαν ἄγειν, οὐ πείσεσθέ μοι ὡς εἰρωνευομένῳ: ἐάντ’ αὖ λέγω ὅτι καὶ τυγχάνει μέγιστον ἀγαθὸν ὃν ἀνθρώπῳ τοῦτο, ἐκάστης ἡμέρας περὶ ἀρετῆς τοὺς λόγους ποιεῖσθαι καὶ τῶν ἄλλων περὶ ὧν ὑμεῖς ἐμοῦ ἀκούετε διαλεγομένου καὶ ἐμαυτὸν καὶ ἄλλους ἐξετάζοντος, ὁ δὲ ἀνεξέταστος βίος οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ, ταῦτα δ’ ἔτι ἦττον πείσεσθέ μοι λέγοντι. τὰ δὲ ἔχει μὲν οὕτως, ὡς ἐγὼ φημι, ὃ ἄνδρες, πείθειν δὲ οὐ ῥᾶδιον. καὶ ἐγὼ ἅμα οὐκ εἴθισμαι ἐμαυτὸν ἀξιῶν κακοῦ [38β] οὐδενός. εἰ μὲν γὰρ ἦν μοι χρήματα, ἐτιμησάμην ἂν χρημάτων ὅσα ἐμελλον ἐκτεῖσειν, οὐδὲν γὰρ ἂν ἐβλάβην: νῦν δὲ οὐ γὰρ ἔστιν, εἰ μὴ ἄρα ὅσον ἂν ἐγὼ δυναίμην ἐκτεῖσαι, τοσούτου βούλεσθέ μοι τιμῆσαι. ἴσως δ’ ἂν δυναίμην ἐκτεῖσαι ὑμῖν που μὲν ἀργυρίου: τοσούτου οὖν τιμῶμαι.</p> <p>Πλάτων δὲ ὅδε, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ Κρίτων καὶ Κριτόβουλος καὶ Ἀπολλόδωρος κελεύουσίν με τριάκοντα μνῶν τιμῆσασθαι, αὐτοὶ δ’ ἐγγυᾶσθαι: τιμῶμαι οὖν τοσούτου, ἐγγυηταὶ δὲ ὑμῖν ἔσονται τοῦ ἀργυρίου οὗτοι ἀξιόχρεοι. [38ξ]</p> <p>οὐ πολλοῦ γ’ ἔνεκα χρόνου, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὄνομα ἔχετε καὶ αἰτίαν ὑπὸ τῶν βουλομένων τὴν πόλιν λοιδορεῖν ὡς Σωκράτη ἀπεκτόνατε, ἄνδρα σοφόν—φήσουσι γὰρ δὴ σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἰμι, οἱ βουλόμενοι ὑμῖν ὀνειδίζειν— εἰ γοῦν περιεμείνατε ὀλίγον χρόνον, ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ἂν ὑμῖν τοῦτο ἐγένετο:</p>	<p>Nunc forsitan dixerit aliquis: Tacitus et quietus, Socrate, vivere nobis non poteris, si hinc egressus eris? Hoc vero pluribus vestrum ad persuadendum apte explicare longe difficillimum est. dicam esse illud deo non parere, atque ideo me haudquaquam quietum esse posse, non credetis mihi quasi simulatione uso; sin rursus dicam nullum homini maius bonum posse contingere, quam ut quotidie sermones conferat de virtute et ceteris rebus, de quibus disserenti vos mihi operam datis meque et alios exploranti, vitam contra non exploratam non vitalem esse homini, hoc igitur dicenti etiam minus credetis mihi. sed ita res est ut ego dico, cives, at non facilis est ad explicandum. accedit quod ego non consuevi me dignum deputare ullo malo; etenim si mihi argentum esset, litem aestimarem pecunia quantum mihi solvendum esset (nam nulum mihi ea re damnum fieret), nunc autem nihil est; nisi forte, quantum ego solvere potero, tanto mihi aestimare voltis. fortasse solvere vobis potuerim admodum minam argenti; igitur tanto litem aestimo.</p> <p>sed Plato hic, Athenienses, et Crito et Critobulus et Apollodorus iubent me triginta minis aestimare, ipsique se obstringere volunt sponsione. aestimo igitur tanto, sponsoresque eius argenti iidem vobis erunt locupletes.</p> <p>Exigui quidem temporis causa, Athenienses, nomen vobis et crimen fiet ab iis qui civitati vestrae maledicere volent, ex eo quod Socratem occidistis, virum sapientem; dicent enim me sapientem esse, etsi non sum, qui vobis probum voluerint obiectare. at si parumper exspectassetis, idem ultro vobis</p>
---	---

<p> ὁρᾶτε γὰρ δὴ τὴν ἡλικίαν ὅτι πόρρῳ ἤδη ἐστὶ τοῦ βίου θανάτου δὲ ἐγγύς. λέγω δὲ τοῦτο οὐ [38δ] πρὸς πάντας ὑμᾶς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐμοῦ καταψηφισαμένους θάνατον. λέγω δὲ καὶ τότε πρὸς τοὺς αὐτοὺς τούτους. ἴσως με οἴεσθε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀπορία λόγων ἐαλωκέναι τοιούτων οἷς ἂν ὑμᾶς ἔπεισα, εἰ ὥμην δεῖν ἅπαντα ποιεῖν καὶ λέγειν ὥστε ἀποφυγεῖν τὴν δίκην. πολλοῦ γε δεῖ. ἀλλ' ἀπορία μὲν ἐάλωκα, οὐ μέντοι λόγων, ἀλλὰ τόλμης καὶ ἀναισχυντίας καὶ τοῦ μὴ ἐθέλειν λέγειν πρὸς ὑμᾶς τοιαῦτα οἷ' ἂν ὑμῖν μὲν ἥδιστα ἦν ἀκούειν— θρηνοῦντός τέ μου καὶ ὀδυρομένου καὶ ἄλλα ποιοῦντος καὶ [38ε] λέγοντος πολλὰ καὶ ἀνάξια ἐμοῦ, ὥς ἐγὼ φημι, οἷα δὴ καὶ εἴθισθε ὑμεῖς τῶν ἄλλων ἀκούειν. ἀλλ' οὔτε τότε ὥηθην δεῖν ἔνεκα τοῦ κινδύνου πρᾶξαι οὐδὲν ἀνελεύθερον, οὔτε νῦν μοι μεταμέλει οὕτως ἀπολογησαμένῳ, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον αἰροῦμαι ὥδε ἀπολογησάμενος τεθνάναι ἢ ἐκείνως ζῆν. οὔτε γὰρ ἐν δίκῃ οὔτ' ἐν πολέμῳ οὔτ' ἐμὲ οὔτ' ἄλλον οὐδένα δεῖ [39α] τοῦτο μηχανᾶσθαι, ὅπως ἀποφεύξεται πᾶν ποιῶν θάνατον. καὶ γὰρ ἐν ταῖς μάχαις πολλάκις δῆλον γίγνεται ὅτι τό γε ἀποθανεῖν ἂν τις ἐκφύγοι καὶ ὅπλα ἀφείς καὶ ἐφ' ἱκετείαν τραπόμενος τῶν διωκόντων· καὶ ἄλλαι μηχαναὶ πολλάι εἰσιν ἐν ἐκάστοις τοῖς κινδύνοις ὥστε διαφεύγειν θάνατον, ἐάν τις τολμᾷ πᾶν ποιεῖν καὶ λέγειν. ἀλλὰ μὴ οὐ τοῦτ' ἦ χαλεπὸν, ὦ ἄνδρες, θάνατον ἐκφυγεῖν, ἀλλὰ πολὺ χαλεπότερον πονηρίαν· [39β] θᾶπτον γὰρ θανάτου θεῖ. καὶ νῦν ἐγὼ μὲν ἄτε βραδὺς ὢν καὶ πρεσβύτης ὑπὸ τοῦ βραδυτέρου ἐάλων, οἱ δ' ἐμοὶ κατήγοροι ἄτε δεινοὶ καὶ ὀξεῖς ὄντες ὑπὸ τοῦ θᾶπτονος, τῆς κακίας. καὶ νῦν ἐγὼ μὲν ἅπειμι ὑφ' ὑμῶν θανάτου δίκην ὀφλὼν, οὔτοι δ' ὑπὸ τῆς ἀληθείας ὠφληκότες μοχθηρίαν καὶ ἀδικίαν. καὶ ἐγὼ τε τῷ τιμήματι ἐμμένω καὶ οὔτοι. ταῦτα μὲν που ἴσως οὕτως καὶ ἔδει σχεῖν, καὶ οἶμαι αὐτὰ μετρίως ἔχειν. [39ξ] </p>	<p> evenisset; videte enim aetatem meam quam longe processerit in vita et prope sit mortem. dico autem illud non ad omnes vos, sed tantum ad eos qui me morte multarunt. ac dico hoc quoque ad hos eosdem. putatis fortasse, Athenienses, inopia verborum me cecidisse talium quibus vos movere potuissem, si putassem nihil non faciendum ac dicendum, ut a vobis absolverer. multum sane abest; nam inopia quidem cecidi, verum non verborum, sed audaciae et impudentiae, et quod voluntas mihi defuit dicendi ad vos ea, quae vobis gratissima fuissent auditu, si et eiulassem et lamentatus essem atque alia fecissem dixissemque multa, mihi, ut ego aio, indecora; qualia vos adsuevistis ex ceteris audire. sed neque tunc putabam periculi metu faciendum esse quicquam inhonestum, neque nunc me poenitet causam ita dixisse. sed potius ita ea dicta me mori malo quam isto modo vivere; neque enim in iudicio neque in bello aut me aut alium quemquam decet machinando et omnia tentando id agere ut effugiamus mortem. nam in proeliis quoque saepe videmus interitum posse vitari, si quis sese abiectis armis supplex converterit ad insequentem; et alia sunt multa in quovis genere periculorum effugia mortis, si quis nihil non facere et dicere ausit. sed vereor ne non illud difficile sit, Athenienses, mortem evitare, sed multo difficilior improbitatem; velocius enim fato invadit. ita nunc ego, ut tardus et senex, a tardiore sum oppressus, accusatores autem mei quippe violenti et acres, a velociore, pravitate. ac nunc quidem discedimus hinc, ego a vobis capitis condemnatus, isti autem a veritate pravitatis condemnati et iniustitiae; atque quum ego sto aestimatione litis tum isti. et haec quidem fortasse se sic habere oportebat, et bene se habere arbitror. </p>
--	---

<p>τὸ δὲ δὴ μετὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ ὑμῖν χρησιμωδῆσαι, ὃ καταψηφισάμενοί μου: καὶ γάρ εἰμι ἤδη ἐνταῦθα ἐν ᾧ μάλιστα ἄνθρωποι χρησιμωδοῦσιν, ὅταν μέλλωσιν ἀποθανεῖσθαι. φημί γάρ, ὃ ἄνδρες οἱ ἐμὲ ἀπεκτόνατε, τιμωρίαν ὑμῖν ἥξιν εὐθὺς μετὰ τὸν ἐμὸν θάνατον πολὺ χαλεπωτέραν νῆ Δία ἢ οἶαν ἐμὲ ἀπεκτόνατε: νῦν γὰρ τοῦτο εἵργασθε οἰόμενοι μὲν ἀπαλλάξεσθαι τοῦ διδόναι ἔλεγχον τοῦ βίου, τὸ δὲ ὑμῖν πολὺ ἐναντίον ἀποβήσεται, ὥς ἐγὼ φημι. πλείους ἔσονται ὑμᾶς [39δ] οἱ ἐλέγχοντες, οὓς νῦν ἐγὼ κατεῖχον, ὑμεῖς δὲ οὐκ ἠσθάνεσθε: καὶ χαλεπώτεροι ἔσονται ὅσῳ νεώτεροί εἰσιν, καὶ ὑμεῖς μᾶλλον ἀγανακτήσετε. εἰ γὰρ οἶεσθε ἀποκτείνοντες ἀνθρώπους ἐπισχῆσιν τοῦ ὀνειδίζειν τινὰ ὑμῖν ὅτι οὐκ ὀρθῶς ζῆτε, οὐ καλῶς διανοεῖσθε: οὐ γάρ ἐσθ' αὕτη ἡ ἀπαλλαγὴ οὔτε πάνυ δυνατὴ οὔτε καλὴ, ἀλλ' ἐκείνη καὶ καλλίστη καὶ ῥάστη, μὴ τοὺς ἄλλους κολουεῖν ἀλλ' ἐαυτὸν παρασκευάζειν ὅπως ἔσται ὡς βέλτιστος. ταῦτα μὲν οὖν ὑμῖν τοῖς καταψηφισαμένοις μαντευσάμενος ἀπαλλάττομαι. [39ε]</p> <p>τοῖς δὲ ἀποψηφισαμένοις ἡδέως ἂν διαλεχθεῖην ὑπὲρ τοῦ γεγονότος τουτουῖ πράγματος, ἐν ᾧ οἱ ἄρχοντες ἀσχολίαν ἄγουσι καὶ οὐπω ἔρχομαι οἱ ἐλθόντα με δεῖ τεθνάναι. ἀλλὰ μοι, ὃ ἄνδρες, παραμείνατε τοσοῦτον χρόνον: οὐδὲν γὰρ κωλύει διαμυθολογῆσαι πρὸς ἀλλήλους ἕως ἔξεστιν. ὑμῖν [40α] γὰρ ὡς φίλοις οὐσιν ἐπιδείξαι ἐθέλω τὸ νυνὶ μοι συμβεβηκὸς τί ποτε νοεῖ. ἐμοὶ γάρ, ὃ ἄνδρες δικασταί—ὑμᾶς γὰρ δικαστὰς καλῶν ὀρθῶς ἂν καλοῖην—θαυμάσιόν τι γέγονεν. ἡ γὰρ εἰωθυῖά μοι μαντικὴ ἡ τοῦ δαιμονίου ἐν μὲν τῷ πρόσθεν χρόνῳ παντὶ πάνυ πυκνὴ ἀεὶ ἦν καὶ πάνυ ἐπὶ μικροῖς ἐναντιούμενη, εἴ τι μέλλοιμι μὴ ὀρθῶς πράξιν.</p>	<p>Quod reliquum est, cupio vobis vaticinari, qui me condemnastis; perveni enim none eo ubi maxime homines vaticinantur, quum mors imminet. nam praedico, cives, si me occideritis, continuo vobis post excessum meum venturam esse poenam longe, Iuppiter, graviores illam quidem quam qua me multastis capitali. hoc enim nunc fecistis, spe inducti fore ut reddendam vitae rationem defugeretis; sed contra plane vobis eveniet, ut ego dico. plures erunt vobis castigatores, quos adhuc ego cohibebam, vos autem id non sentiebatis; eruntque illi graviores, quo adolescentiores sunt, et vestram magis movebunt indignationem. si vero putatis, occidendis hominibus prohibuit vos esse ne quis vobis vitam exprobret parum honeste actam, haud recte iudicatis; haec est enim censurae liberatio neque ea quae fieri possit neque honesta, sed haec et pulcherrima et facillima est, non reprimere ceteros, sed suum ipsius animum sic componere ut fiat quam optimus. ita haec vobis qui me condemnastis vaticinatus discedo.</p> <p>Cum his vero qui me absolverunt libenter colloquar de iis, quae modo facta sunt, interim dum magistratus suas res agunt egoque nondum abducor quo abductum me mori oportet. itaque mihi manete, cives, tantum temporis; nihil enim obstat quo minus inter nos confabulemur, quoad licet. nam vobis tamquam amicis ostendere volo, quid significant haec quae mihi nunc usu venerunt, etenim mihi, iudices (quippe vos iudicum nomine recte appellarim), mirabile quiddam evenit. nam consueta mihi divina illa praesagitio priore quidem tempore perquam frequens semper erat et levibus in causis adversabatur, ubi quid non bene facturus essem;</p>
--	---

<p> νυνὶ δὲ συμβέβηκέ μοι ἅπερ ὀρᾷτε καὶ αὐτοί, ταυτὶ ἅ γε δὴ οἰηθεῖν ἂν τις καὶ νομίζεται ἔσχατα κακῶν εἶναι: ἐμοὶ δὲ [40β] οὔτε ἐξιόντι ἔωθεν οἴκοθεν ἡναντιώθη τὸ τοῦ θεοῦ σημεῖον, οὔτε ἡνίκα ἀνέβαινον ἐνταυθοῖ ἐπὶ τὸ δικαστήριον, οὔτε ἐν τῷ λόγῳ οὐδαμοῦ μέλλοντί τι ἐρεῖν. καίτοι ἐν ἄλλοις λόγοις πολλαχοῦ δὴ με ἐπέσχε λέγοντα μεταξὺ: νῦν δὲ οὐδαμοῦ περὶ ταύτην τὴν πρᾶξιν οὔτ' ἐν ἔργῳ οὐδενὶ οὔτ' ἐν λόγῳ ἡναντιώταί μοι. τί οὖν αἴτιον εἶναι ὑπολαμβάνω; ἐγὼ ὑμῖν ἐρῶ: κινδυνεύει γάρ μοι τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ἀγαθὸν γεγονέναι, καὶ οὐκ ἔσθ' ὅπως ἡμεῖς ὀρθῶς ὑπολαμβάνομεν, [40ξ] ὅσοι οἰόμεθα κακὸν εἶναι τὸ τεθνάναι. μέγα μοι τεκμήριον τούτου γέγονεν: οὐ γὰρ ἔσθ' ὅπως οὐκ ἡναντιώθη ἂν μοι τὸ εἰωθὸς σημεῖον, εἰ μὴ τι ἔμελλον ἐγὼ ἀγαθὸν πράξειν. </p> <p> ἐννοήσωμεν δὲ καὶ τῇδε ὡς πολλὴ ἐλπίς ἐστὶν ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι. δυοῖν γὰρ θάτερόν ἐστιν τὸ τεθνάναι: ἢ γὰρ οἷον μηδὲν εἶναι μηδὲ αἴσθησιν μηδεμίαν μηδενὸς ἔχειν τὸν τεθνεῶτα, ἢ κατὰ τὰ λεγόμενα μεταβολή τις τυγχάνει οὗσα καὶ μετοίκησις τῇ ψυχῇ τοῦ τόπου τοῦ ἐνθένδε εἰς ἄλλον τόπον. καὶ εἴτε δὴ μηδεμία αἴσθησις ἐστὶν ἀλλ' [40δ] οἷον ὕπνος ἐπειδὴν τις καθεύδων μηδ' ὄναρ μηδὲν ὀρᾷ, θαυμάσιον κέρδος ἂν εἴη ὁ θάνατος—ἐγὼ γὰρ ἂν οἶμαι, εἴ τινα ἐκλεξάμενον δέοι ταύτην τὴν νύκτα ἐν ἣ οὕτω κατέδαρθεν ὥστε μηδὲ ὄναρ ἰδεῖν, καὶ τὰς ἄλλας νύκτας τε καὶ ἡμέρας τὰς τοῦ βίου τοῦ ἑαυτοῦ ἀντιπαραθέντα ταύτῃ τῇ νυκτὶ δέοι σκεψάμενον εἰπεῖν πόσας ἄμεινον καὶ ἥδιον ἡμέρας καὶ νύκτας ταύτης τῆς νυκτὸς βεβίωκεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ βίῳ, οἶμαι ἂν μὴ ὅτι ἰδιώτην τινά, </p>	<p> nunc autem, ut ipsi videtis, hoc accidit mihi, quod sane quis putet ac vere numeratur extremum malorum; sed mihi neque mane domo egredienti adversatum est signum dei, neque quum huc ascenderem in iudicium, neque in ulla sermonis parte, si quid dicere vellem; quamquam in aliis sermonibus plurimis locis mediam mihi orationem interruptit; nunc autem nusquam in huius diei actione mihi nec facienti quicquam nec dicenti adversatum est. cuius rei quam causam esse arbitror? ego dicam vobis; etenim videtur id quod mihi accidit bonum esse; ac nequaquam recte suspicamur, qui malum putamus esse mortem. magno id argumento confirmatur; prorsus enim adversatum mihi fuisset consuetum signum, nisi ego aliquid boni essem assequuturus. </p> <p> Consideremus iam sic quoque, quam magna spes sit bonum illud esse. de duobus enim alterum est mors; nam aut velut in nihilum interitus est, ut ne ullum quidem ullius rei sensum retineat mortuus, aut, quod volgo dicitur, commutatio quaedam et peregrinatio animi hac ex sede hinc in aliam sedem. ac sive omnis sensus privatio est similisque ei somno, quo quis consopitus ne somnium quidem ullum cernit, mirificum prorsus lucrum est in morte. ego enim putarim, si quem deligere iusseris talem noctem, in qua sic dormiverit ut nullum viderit somnium, ceterasque noctes et dies vitae suae comparatas cum ea nocte reputare ac dicere, quot dies et noctes melius suaviusque tali nocte egerit in sua vita, putarim eum, non modo privatum hominem, </p>
---	---

ἀλλὰ τὸν μέγαν βασιλέα εὐαριθμήτους [40ε] ἂν εὐρεῖν αὐτὸν ταύτας πρὸς τὰς ἄλλας ἡμέρας καὶ νύκτας—εἰ οὖν τοιοῦτον ὁ θάνατός ἐστιν, κέρδος ἔγωγε λέγω· καὶ γὰρ οὐδὲν πλείων ὁ πᾶς χρόνος φαίνεται οὕτω δὴ εἶναι ἢ μία νύξ. εἰ δ' αὖ οἶον ἀποδημῆσαι ἐστὶν ὁ θάνατος ἐνθένδε εἰς ἄλλον τόπον, καὶ ἀληθῆ ἐστὶν τὰ λεγόμενα, ὥς ἄρα ἐκεῖ εἰσι πάντες οἱ τεθνεῶτες, τί μεῖζον ἀγαθὸν τούτου εἴη ἂν, ὃ ἄνδρες δικασταί; εἰ γάρ τις [41α] ἀφικόμενος εἰς Ἄϊδου, ἀπαλλαγείς τουτωνὶ τῶν φασκόντων δικαστῶν εἶναι, εὐρήσει τοὺς ὡς ἀληθῶς δικαστάς, οἵπερ καὶ λέγονται ἐκεῖ δικάζειν, Μίνως τε καὶ Ῥαδάμανθυς καὶ Αἰακὸς καὶ Τριπτόλεμος καὶ ἄλλοι ὅσοι τῶν ἡμιθέων δίκαιοι ἐγένοντο ἐν τῷ ἑαυτῶν βίῳ, ἄρα φαύλη ἂν εἴη ἡ ἀποδημία; ἢ αὖ Ὀρφεὶ συγγενέσθαι καὶ Μουσαίῳ καὶ Ἡσιόδῳ καὶ Ὀμήρῳ ἐπὶ πόσῳ ἂν τις δέξαιτ' ἂν ὑμῶν; ἐγὼ μὲν γὰρ πολλάκις ἐθέλω τεθνάναι εἰ ταῦτ' ἐστὶν ἀληθῆ. ἐπεὶ [41β] ἔμοιγε καὶ αὐτῷ θαυμαστὴ ἂν εἴη ἡ διατριβὴ αὐτόθι, ὅποτε ἐντύχοιμι Παλαμῆδαι καὶ Αἴαντι τῷ Τελαμῶνος καὶ εἴ τις ἄλλος τῶν παλαιῶν διὰ κρίσιν ἄδικον τέθνηκεν, ἀντιπαραβάλλοντι τὰ ἑμαυτοῦ πάθη πρὸς τὰ ἐκείνων—ὥς ἐγὼ οἶμαι, οὐκ ἂν ἀηδὲς εἴη—καὶ δὴ τὸ μέγιστον, τοὺς ἐκεῖ ἐξετάζοντα καὶ ἐρευνῶντα ὥσπερ τοὺς ἐνταῦθα διάγειν, τίς αὐτῶν σοφός ἐστιν καὶ τίς οἶεται μὲν, ἔστιν δ' οὐ. ἐπὶ πόσῳ δ' ἂν τις, ὃ ἄνδρες δικασταί, δέξαιτο ἐξετάσαι τὸν ἐπὶ Τροίαν ἀγαγόντα [41ξ] τὴν πολλὴν στρατιὰν ἢ Ὀδυσσέα ἢ Σίσυφον ἢ ἄλλους μυρίους ἂν τις εἴποι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, οἷς ἐκεῖ διαλέγεσθαι καὶ συνεῖναι καὶ ἐξετάζειν ἀμήχανον ἂν εἴη εὐδαιμονίας; πάντως οὐ δῆπου τούτου γε ἔνεκα οἱ ἐκεῖ ἀποκτείνουσι:

sed regem magnum, admodum paucas illas reperturum esse cum ceteris collatas diebus et noctibus. quodsi eiusmodi quiddam mors est, lucrum equidem dico; ita enim nihil amplius videtur omne consequens tempus esse quam una nox. sin similis mors est migrationi hinc in aliam sedem, veraque sunt quae dicuntur, habitare illic omnes qui vita cesserunt, quid est quod huic bono praeferamus, iudices? nam si quis delatus ad inferos ab his qui se iudicum numero haberi volunt evaserit eosque repererit qui vere iudices appellantur, quos etiam dicunt illic iudicare, Minoem, Rhadamanthum, Aeacum, Triptoleum, atque alios, quotquot ex semideis vitam iuste peregerunt, num spernenda videri poterit ea migratio? vel etiam Orphea convenire et Musaeum et Hesiodum et Homerum, quanti cuique vestrum aestimandum videtur? ego certe saepe emori vellem, si haec sunt vera. nam mihi quidem ipsi delectationem afferret illo loco commoratio, quum Palamedem et Aiace[m] Telamonium, et si quis priscorum alius iudicio iudicio oppressus est, convenire; conferre meos casus cum illorum, haud, ut arbitror, iniucundum erit. id vero vel maximum erit, ita me vivere ut eos qui illic sunt, similiter atque hic homines, examinem ayque explore[m], quis sapiens sit eorum, et quis sibi videatur esse, ut non sit. quanti tandem quis aestimandum putabit, iudices, explorare eum qui magnum illum exercitum duxit ad Troiam, aut Ulixem aut Sisyphum? et sexcentos alios memoraverit quispiam et viros et mulieres, quibuscumque colloqui et ad examinis consuetudinem redire incredibilis plane erit felicitatis; non enim illi, opinor, ea de causa capite damnabunt;

<p>τά τε γὰρ ἄλλα εὐδαιμονέστεροί εἰσιν οἱ ἐκεῖ τῶν ἐνθάδε, καὶ ἤδη τὸν λοιπὸν χρόνον ἀθάνατοί εἰσιν, εἴπερ γε τὰ λεγόμενα ἀληθῆ.</p> <p>ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς χρή, ὧ ἄνδρες δικασταί, εὐέλπιδας εἶναι πρὸς τὸν θάνατον, καὶ ἐν τι τοῦτο διανοεῖσθαι ἀληθές, ὅτι [41δ] οὐκ ἔστιν ἀνδρὶ ἀγαθῷ κακὸν οὐδὲν οὔτε ζῶντι οὔτε τελευτήσαντι, οὐδὲ ἀμελεῖται ὑπὸ θεῶν τὰ τούτου πράγματα: οὐδὲ τὰ ἐμὰ νῦν ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γέγονεν, ἀλλὰ μοι δῆλόν ἐστι τοῦτο, ὅτι ἤδη τεθνάναι καὶ ἀπηλλάχθαι πραγμάτων βέλτιον ἦν μοι. διὰ τοῦτο καὶ ἐμὲ οὐδαμοῦ ἀπέτρεψεν τὸ σημεῖον, καὶ ἔγωγε τοῖς καταψηφισαμένοις μου καὶ τοῖς κατηγοροῖς οὐ πάνυ χαλεπαίνω. καίτοι οὐ ταύτῃ τῇ διανοίᾳ κατεψηφίζοντό μου καὶ κατηγοροῦν, ἀλλ' οἰόμενοι βλάπτειν: [41ε] τοῦτο αὐτοῖς ἄξιον μέμφεσθαι.</p> <p>τοσόνδε μέντοι αὐτῶν δέομαι: τοὺς ὑεῖς μου, ἐπειδὴν ἡβήσωσι, τιμωρήσασθε, ὧ ἄνδρες, ταῦτά ταῦτα λυποῦντες ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς ἐλύπουν, ἐὰν ὑμῖν δοκῶσιν ἢ χρημάτων ἢ ἄλλου του πρότερον ἐπιμελεῖσθαι ἢ ἀρετῆς, καὶ ἐὰν δοκῶσί τι εἶναι μηδὲν ὄντες, ὀνειδίζετε αὐτοῖς ὥσπερ ἐγὼ ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἐπιμελοῦνται ὧν δεῖ, καὶ οἶονταί τι εἶναι ὄντες οὐδενὸς ἄξιοι. καὶ ἐὰν [42α] ταῦτα ποιῇτε, δίκαια πεπονθὼς ἐγὼ ἔσομαι ὑφ' ὑμῶν αὐτός τε καὶ οἱ ὑεῖς.</p> <p>ἀλλὰ γὰρ ἤδη ὥρα ἀπιέναι, ἐμοὶ μὲν ἀποθανουμένῳ, ὑμῖν δὲ βιωσομένοις: ὁπότεροι δὲ ἡμῶν ἔρχονται ἐπὶ ἄμεινον πρᾶγμα, ἄδηλον παντὶ πλὴν ἢ τῷ θεῷ.</p>	<p>nam et ceteris rebus beatiores illi sunt nobis qui hic vivimus, et reliquum iam tempus immortales sunt, si modo quod volgo dicitur verum est.</p> <p>Sed vos quoque decet, iudices, spem bonam habere de morte, idque unum animo tenere verum, numquam viro bono mali quicquam evenire posse nec vivo nec mortuo, nec res eius negligi a diis; nec mihi haec nunc acciderunt fortuito, sed illud non dubium est, quin iam mori atque his aerumnis exsolvi mihi sit optimum. propterea etiam nusquam me revocavit signum istud, nec iis, qui me condemnarunt et qui accusarunt, habeo quod succenseam; etsi non eo consilio agebant condemnatores mei et accusatores, sed quod mihi nocere se crediderunt; in quo sane non carent iusta reprehensione.</p> <p>Tantum adhuc ab iis peto. filios meos quum primum adoleverunt, coercete, cives, eodemque illos modo vexate, quo ego vos vexavi, si vobis videbuntur vel opibus vel ulli alii rei, studere potius quam virtuti; ac si videbuntur sibi aliquid esse, quum nihil sint. exprobrate illis, sicut ego vobis, quod non studeant iis quibus oportet rebus, putentque aliquid se esse, quum nullo sint numero. quod si feceritis, iusta acceperimus et ego a vobis ipse et filii.</p> <p>Sed tempus est iam hinc abire me ut moriar, vos ut vitam agatis. utris autem nostrum melius cessurum sit id nemo quisquam scit praeter deum.</p>
---	--